

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 26 (16).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 2. detsembril 1926. a. kell 10.

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **Fr. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, põllutööminister **O. Köster**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, haridusminister **J. Latik**, kohtuminister **J. Sepp**, teedeminister **A. Kerem**.

Päevakord:

1. P. Schütz'i küsimine põllutööministrile Igaste asunduse mõisatöölise kruntide pidajatele ehitusmaterjali väljaandmise kohta.

2. L. Johanson'i küsimine põllutööministrile Aru mõisa väikemaapidajailt majapidamis- hoonete äravõtmise kohta.

3. L. Johanson'i küsimine Vabariigi Valitsusele kõlbmata maade asjas.

4. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele „Naroova“, „Aseri“ ja „Port-Kunda“ vabrikust lahtilastud tööliste asjus.

5. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele ajalehtede lugemise keelu kohta vangimajades.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klesment'i küsimisele omavalitsuste maksuseaduseelnõu asjas.

7. Vabariigi Valitsuse vastamine O. Gustavson'i küsimisele väljakohtute otsuste põhjal surmatud kodanikkude surma teatavaks tegemise asjas perekonnakirju pidavatele asutustele.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palkade normeerimise asjus.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, L. Johanson'i, A. Vommi ja K. Ast'i arupärimisele koguduste ja konsistooriumi arhiivide üleandmise asjas.

10. Linnade eelarvete ja aruannete kokkuseadmise ja trahteri- ning lõbustumaksude tähtaegade muutmise seadus — III lugemisel.

11. Valla ja maakonna omavalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete ajutise seaduse täiendamise ja muutmise ning maalasuvate liikumata varanduste maksu seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

12. Nuhtl. seaduse § 359. muutmise seadus — III lugemisel.

13. Nisu- ja maisijahu ning mannamüügi seadus — III lugemisel.

14. Eesti ja Läti vahelise maksude sissenõudmise ja maksualuste kohta teadeteandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

15. Suguhaiguste vastu võitlemise seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 10,25 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorrast, mis juhatuse poolt määratud, on Riigikogu liikmetele ja Vabariigi Valitsusele teatatud. Päevakorra kohta ettepanekuid ei tehta, loen päevakorra vastuvõetuks. Enne päevakorrale asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

1. Teadaandmine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumise kohta novembrikuul.

Sekretär **M. Juhkam** kannab ette tähendatud teadaande (vaata ots. prot. nr. 26 (16) lisa nr. 2.).

2. P. Schütz'i küsimine põllutööministrile Igaste asunduse mõisatöölise kruntide pidajatele ehitusmaterjalide väljaandmise kohta ja põllutööministri vastamine küsimisele.

P. Schütz (stp) (loeb):

1) Miks ja kelle korraldusel on Karula-Igaste asunduse mõisatöölise kruntide pidajatele riigimetsast hoonete ehitamiseks täiesti kõlbmata ehitusmaterjali välja antud?

2) Kas kavatseb põllutööminister selleks sammusid astuda, et asunikud kõlblikku ehitusmaterjali saaksid eluhoonete ehitamiseks?

Põllutööminister **O. Köster**: Asanikkude ehitusmaterjaliga varustamine sünnib vastavate määruste ja juhtnööride kohaselt ja materjali väljaandmine teostub kohapealsete metsaametnike korraldusel. Keskasutuses andmeid selle kohta ei ole, et Karula-Igaste asunduse mõisatöölise kruntide pidajatele

oleks kõlbmata ehitusmaterjali välja antud. Kuid see võib ju võimalik olla, et nad ehk on saanud. Kuid üldse on maksev asjaolu, et puu välimuse järgi kasvul ei saa alati kindlaks teha, missugune on kõlbulik puu ehitusmaterjaliks, või missugune mitte. Kui puu on maha võetud, siis on see võimalik. Kes on kõlbmata ehitusmaterjali saanud, ei tarvitse seda vastu võtta, vaid võib vastava teadaandega esineda metsaametnikule, et puud ehitusmaterjaliks kõlbmatud on, misjuures puud järele vaadatakse ja vajalikul korral ümber vahetatakse. Kui on aga puud katki saetud või ära veetud, siis ei saa metsavalitsus mingisugust ümbervahetamist enam teha. Kui aga puud maha võetud ja koha peal tervelt alles, ja nad tõesti kõlbmatud, siis saab nende asemele puud, mis ehitusmaterjaliks kõlblikud. Seesama korraldus on maksev ka Karula-Igaste mõisatöölise ehitusmaterjaliga varustamise kohta. Kui seal sarnane juhtumine on aset leidnud, siis tuleb see metsavalitsusele teatavaks teha.

3. L. Johanson'i küsimine põllutöoministrile Aru mõisa väikemaapidajailt majapidamis- hoonete äravõtmise kohta ja põllutöoministri vastamine küsimisele.

L. Johanson (stp) (loeb):

1) Miks aetakse Aru asunduse väikemaapidajad Anna Viiberg, Gustav Toode, H. Anderson ja Pant 1. jaan. 1927. a. nende praegustest majapidamisruumidest välja?

2) Kui nad välja aetakse senistest hoonetest, kuidas võivad nad siis edaspidi

oma väikekrunte kasutada ja põldu harida, kus nad ise võiksid elada ja kuhu oma majapidamise inventari paigutada?

Põllutööminister O. Köster: Aru asunduse keskkoh, kus elavad nimetatud väikekohapidajad Anna Viiberg, Gustav Toode, H. Anderson ja Pant, on reserveeritud põllutöökoolile. Et aga põllutöökoolide võrgu teostamine ühe aastaga läbi viimata on ja järkjärgult pikema aja jooksul sünnib, on tähen- datud keskkoh välja antud 10 aasta peale alates 1924. aasta 1. maist kellelegi Prüüs'ile. Selle 1924. aastal sõlmitud rendilepingu järgi on põllutöömisteerium kohustatud üle and- ma rentnikule kõik tarvilikud hooned, mis kohapeal asuvad, 1. maist 1926. aastast, ja sellepärast oli kohalik ametnik sunnitud teiste- tele, kes hoonetes asuvad, korraldust tegema korterite vabastamiseks 1. maist 1926. a. (L. Johanson, stp: Aga seal on praegu ruumid osalt tühjad!) Andmete järgi pidavat selle koha kasutaja

neid hooned oma praeguste tööliste jaoks vajama. Keskkohast on korraldus tehtud, leida küsimuses puudutatud inimestele peavari. (L. Johanson, stp: Aga kust nad saavad siis? Nad ei saa kuskilt.) Nagu ütlesin, on tehtud korraldus, et inimesed, kes siamaani neis hoonetes on elanud, ei saaks ilma kätte visatud, kuid üks asi on selge, et neile kolmele: Gustav Toode'le, H. Anderson'ile ja Pandile on vastavad krundid antud Anne asunduses, kui ma ei eksin, ja selge on, et nad ükskord peaksid oma kruntidele asumata, sest sarnasel teel ei saa ju majapidamist korralikult pidada ja juhtida, kui nad ise kaugemal asuvad. Nagu ma ütlesin, on korraldusi tehtud võimaluste leidmiseks, et need inimesed ilma kätte ei heideta. (M. Martna, stp: Missugune see võimalus on? Seda tahaksin ma teada.) Andmeid kohapealt ei ole veel saadud, — see võib olla kas kokku- lepe kohakasutajaga või muuga. Talitada tuleb seaduslikkuse ja võimaluste piires.

4. L. Johanson'i küsimine Vabariigi Valitsusele kõlbmata maade asjas.

L. Johanson (stp) (loeb):

1) Kuipalju on kõlbmata maad:

a) riigil,

b) eraisikutel?

2) Kas on valitsusel olemas kindel kava maaparandustööde läbiviimiseks?

3) Kui on, siis missugune?

4) Missugused kulud on ühenduses selle kava teostamisega?

5) Kui selle kava teostamisele asutakse, siis, kuipalju kodanikkudele saaks 1927.— 1931. a. jooksul kõlbmata maa arvel eluüles- pidamist anda?

5. J. Klesment'i küsimine Vabariigi Valitsusele „Naroova“, „Aseri“ ja „Port-Kunda“ vabrikutest lahtilastud tööliste asjus ja töö-hoolekan- deministri vas- tamine küsimi- sele.

J. Klesment (stp) (loeb):

1) Kas vastab tõele, et Virumaal on töö lõpetanud „Naroova“ lauavabrik 5. oktoobril s. a. ja vabastanud 350 töölise ning „Aseri“ tsemendivabrik 15. novembril ja vabastanud üle 200 töölise?

2) Kas vastab tõele, et ka „Port-Kunda“ tsemendivabrik 5. detsembrist s. a. seisma jääb ja vabastab

umbes 500 töölise?

3) Kas ja kuidas kavatses Vabariigi Valitsus kindlustada nimetatud vabrikute seisma- jäämise tõttu töötajäänud tööliste elamis- võimalusi?

Töö-hoolekandeminister O. Tief: Vabariigi Valitsuse nimel on mul au järgmist teatada. „Naroova“ lauavabrik jäi seisma 5. oktoobril s. a. Põhjusteks nimetatakse asjaolu, et vabrik on viimastel aastatel puudujääkidega töötanud. Lahti on lastud kõik töölised ja ametnikud.

„Port-Kunda“ tsemendivabrik on teatanud, et tema umbes 10. detsembri ümber ajutiselt seisma jääb. Ühtlasi teatab vabrikuvallitsus, et tema loodab suurema osa oma töolistest põlevkivikavandusse tööle asetada.

Mis puutub „Aseri“ tsemendivabrikusse, siis pidi see seisma jääma 15. oktoobril s. a. Põhjuseks ahjude parandamine, mida järkjärgult tahetakse läbi viia. Nii et töölisi ei lasta kohe kõiki lahti, vaid tahetakse väliste remonttöödele asetada, ja kui ahjud parandatud, läheb töö endiselt edasi. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kuna küsimine mulle eile teatavaks sai, oli väga vähe aega läbirääkimiste pidamiseks, kuid vastavad sammud on astunud. (M. Martna, stp: Kuidas jääb töolistele korteritega?) Korterid jäävad töolistele. Ainult palga suhtes tuleb muudatusi, kuid üldist lahtilaskmist ei ole ette näha. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Töölised ei ole pööranud ministeeriumi poole ega meile midagi teatanud, kuna see ometigi loomulik on, et tööline siis, kui tema niisuguses asjas abi vajab, ministeeriumi poole pöörab. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Meie oleme alati vastanud, kuid praegusel korral ei ole töölised meie poole pööranud. Ministeerium ei või ilma töolistele algatuseta nende kohtade kindlustamiseks samme astuda. Võib oletada ka sarnaseid juhuseid, kus töölised ise tahavad lahti saada. (M. Martna, stp: Minister ütleb, et töölised tahavad lahti saada!) On juhtumisi ette tulnud, kus töölised tahavad lahti saada, et minna teisele kohale. Sellepärast peakski teadaandmine tulema töolistele poolt. (M. Martna, stp: Selles asjas peab meie töökaitseaparaat teadlik olema.) Töökaitseaparaat ongi teadlik, muidu ei oleks ma saanud neid andmeid ette kanda juba täna hommikul, sest alles eile õhtul sai minule küsimus teatavaks.

Lugu on niisugune, et ikkagi mingisugust tõsisemat hädaohu nähtaval ei ole. „Naroova“ vabriku seismajäämine on küll väga kahjulik nähtus, kuid sealseid töölisi toetatakse hädaabitöödega. Mis puutub „Port-Kunda“ ja „Aseri“ tsemendivabrikusse, siis loodab vallitsus, et ka nende seisak suuri raskusi kaasa ei too.

6. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Vallitsusele ajalehtede lugemise keelu kohta vangimajades.

O. Gustavson (stp) (loeb):

1. Kas vastab tööle, et kohtuminister on ära keelanud igasuguste poliitiliste ajalehtede lugemise vangimajades?

2. Kui vastab, siis, — millistel motiividel on see sündinud, ja kas kiidab Vabariigi Valitsus kohtuministri säärase sammu heaks?

3. Kui mitte, siis — millal kavatsetakse endine normaalkord ajalehtede lugemise suhtes vangimajades maksuma panna?

4. Kas on Vabariigi Valitsusel andmeid, kuidas ses suhtes kultuurriikides talitatakse?

Juhataja K. Einbund: Et Vabariigi Valitsuse esitaja kohal ei ole, jääb vahele vastamine rkl. Klesment'i küsimisele omavalitsuste maksuseaduseelnõu asjas.

7. Vabariigi Vallitsuse vastamine O. Gustavson'i küsimisele väljakohtute otsuste põhjal surmatud kodanikkude surma teatavaks tegemise asjas perekonnakirju pidavatele asustele.

Sõjaminister J. Soots: (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kumbtasiis õieti on, kas sõjaministervõiseministri kohustetäitja?) Võin mõlemad olla, kui tarvis. (O. Gustavson, stp: Passib päris kenasti.) Vallitsuse nimel vastates räägin kümne inimese nimel.

Härta Gustavson'i küsimisele väljakohtute otsuste põhjal surmatud kodanikkude surma teatavaks tegemise asjus perekonnakirju pidavatele asustele oleks mul järgmist vastata.

Juba vabadussõja teisel poolel võttis sõjaväe prokuratuur enesele ülesandeks ametlikult teatada kõigist täideviidud surmaotsustest neile kogukondadele, kust need isikud pärit olid. See teadaanne sisaldas muuseas ka palvet või soovi, et need kogukonnad oma korda selle surmaotsuse täideviimise teeksid teatavaks neile koguduste õpetajatele, kus need ärakuhatud isikud nimekirjas seisid.

Hiljem, 1921. aastal täiendati seda korda sellega, et sõjaväe prokuratuur ühel ja samal ajal peale teadaande omavalitsustele, hakkas saatma neid teadaandeid ka koguduste õpetajatele, kui teada oli, missuguse koguduse nimekirjas see isik seisis. On teada, et niisuguseid teateid on õpetajad kätte saanud. Ma ei või aga ka märkimata jätta, et mõnel juhtumisel, iseäranis pärast 1. detsembrit 1924. on mõned teated sõjaväe prokuratuuri

tagasi tulnud, niihästi kogukondadelt, kui ka õpetajatelt teatega, et niisuguseid isikuid nende hingekirjas ei seisa. Siin tuleb oletada, et need isikud olid kas vale nime või vale päritolu teada andnud, ja neid registreerida pole saadud. (O. Gustavson, stp: Tõstamaa vallas on üks mees maha lastud kaks aastat tagasi, aga teadet ei ole tulnud, kuna ta ometi kõik aeg valla kodanik on olnud.) Härra Gustavson'i sõber Viljandi õpetaja härra Lattik tõendab, et ta on kõigi mahalastute kohta prokuratuurist teated saanud, ja vastavad märkused teinud. Ma arvan, et temale erandeid ei ole tehtud, vaid et neid teadaandeid ka teised on saanud. Ka neil kordadel, kui inimene pole õieti teada andnud, kust ta pärit on, on teated ikkagi saadetud, ehk küll saadeti on tagasi tulnud.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palkade normeerimise asjus.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Ei saa härra Teemandi valitsuselt seda nõuda, et ta arvestaks ka rahva üldhuvidega, paneks tähele ka seda seisukorda, kus rahvas elab, ja paneks tähele ka neid elunõudeid, ja tegutses selleks, et vähendada meie rahva keskel viletsust ja vaesust, mis hävitab rahva tööjõu ja

hävitab ka rahva tervise, sellega rahva tuleviku. Härra Teemandi valitsus ei ole ju terve rahva valitsus, vaid ainult ühe osa, sõjaoludes veepealetõusnud ja praegu veel pärivettujuva väikese kihi valitsus, kellel eesmärgiks mitte rahva heakäekäik, vaid teised sihid, muuhulgas ka riigivarade juhtimine selle väikese kildkonna kätte. See kildkond on, kelle purjedesse praegu tuult puhub saamahimu, nii nagu seda ise on nimetanud üks keskrühma juhtidest. Saamahimu, siis veel täitmatuse ja ahnus. Kildkond, kes valmis on rahvast ja eriti töölisklassi oma saapakontsa alla sõtkuma kui putukat, kui see aga võimalik oleks.

Selle kildkonna isiklikud huvid määravad ära ka praeguse valitsuse, ka töö-hoolekandeministri ja tööliste kui suure rahvaosa vahekorra.

Kui veel seni püsis see arvamine mõnel pool, et praegune valitsus on rahvavalitsus, või nagu nad ise ennast armastavad nimetada — rahvuslik valitsus, kelle eesmärgiks riiklikud huvid, siis härra töö-hoolekandeminister omas vastuses tööliste palkade asjus lükkas selle ümber, paljastades ses suhtes praegust valit-

sust, kiskudes temalt viimase hilbu, nii et ükski koht enam varjatud pole.

Praeguse valitsuse seisukoht töölisklassi vastu on: järsk, terav, äratõukav ja isegi rõve. Praegune valitsus, kelle poole tööliselised, töölisvanemad pöörasid hädas — aidaku neid valitsusvõim, et nende tervis ja perekonnad ei hävineks, — tõukas nad ära, andes leiva asemele kivi.

Oleme kuulnud siit kõnetoolilt igasuguseid valitsusi, igasuguseid ministreid igasuguste vastustega esinema, aga nii jõhkrat seletust, kui andis härra Tief, ei ole seni sõandanud veel ükski tema eelkäijatest valitsuse ega ka enese nimel anda.

Tema vastus võiks kanda pealkirja: „Töölised, kas teie elate või surete, mis läheb see minule ja valitsusele, kuhu mina kuulun, korda.“ See on tema vastuse sisu lühikene kokkuvõte, ja siia lisab tema täis iseteadvust, mis asunikudel, niihästi noortel kui vanadel kunagi pole puudunud, juurde: „Valitsus on valitsus, ja mina, Otto Tief, olen töö-hoolekandeminister, koonduse rühmast, kes valitseb ja jagab kohti, maid ja metsi, aga ainult neile, kellele tahab.

Teil ei ole mingisugust õigust meilt oodata, et meie teie seisukorda tähele paneksime. Ja kui teie, töölised, hävinete ja surete, mis meil siis sellest on? Ega valitsus teie pärast ei ole!“ See äratõukav toon käib ministri seletusest läbi. Härra minister ütles, et see arvamine, nagu oleks valitsuse ülesanne tööliste palgaolude parandamine eratööstuses, ei vasta valitsuse seisukohtadele. Teiste sõnadega — missuguses olukorras töölised eratööstuses on, see ei lähe Vabariigi Valitsusele korda, sest töö ja tasu vahekorrad on eravahekorrad, mille kohta tööandjad ja töövõtjad ise peavad kokku leppima. Ometi ei ole see aga ühelegi riigile ükskõik, kas tema rahvas paljaks tehakse, rahvalt küll tööjõu andmist nõutakse, aga ta tarvilikku eluülespidamist ei saa. Kas siis tõesti arvatakse, et Eesti tulevik seisab ainult selles, et 10—20 tuhat inimest võivad ennast riigi arvel rikastada, nii nagu seda rida tähtsaid suurtegelasi juba on teinud?

Missugused tööliste palgad ja töötingimused, sellel on määrav mõju rahva heakäekäigule, ja sellepärast ei ole riigivõim mujal keeldunud tähelepanu jagamast töölisküsimusele. Tööliste palgaolusid võib parandada riigivõim oma käes olevaid abinõusid tarvitades, aga ka töölised ise oma koalitsiooni kaudu. Tööliste isetegevus, enesekaitse on Eestis halvatud ja hävitatud. Tööliste majanduslikud organisatsioonid, ametiühisused suleti. Töölistevanemaid, kuigi neil seaduslik alus, ei lasta tegutseda, ja kui töölised esi-

nevad palgakõrgendamise nõudmisega, siis pööratakse vabrikantide huvides nende poole püssitäägid ja ähvardatakse mahalaskmisega. Vahekohtud ja lepituskohjad on Eestis võimatuks saanud, sest valitsus ei luba neid. Nagu töö-hoolekandeminister siit ise tunnistas, moodustati eratööstuse töölise palgaolude läbi vaatamise komisjon eelmise valitsuse poolt 19. oktoobril 1925. a. koosseisus: 1) tööhoolekande-, kaubandus-tööstus-, teede- ja rahaministeeriumide esitajatest, 2) vabrikantide ühisuse, kesk- ja väiketöösturite ühingu esitajatest, 3) Tallinna töolistevanemate üldkoosoleku poolt valitud palgakomisjoni esitajatest. See oli lepituskomisjon, nagu näeme seda teistes kultuurriikides. Minister ütleb: „Sel komisjonil oli üks istung ka praeguse valitsuse ajal.“ Ja siis — aeti ta laiali. Seega ütles valitsus selgesti, et tema ei tunnusta ega taha teiste riikide eeskujul moodustatud lepituskomisjoni, millest ka töölised osa võtavad. Missugused teed palgaolude parandamiseks siis veel üle jäävad? Ametiühisusi ei taheta, streiki ei lubata, töölise ja tööandjate vaheline lepituskomisjon aetakse laiali. Mis jääb veel üle?! Küll ainult see tee, mida valitsus tarvitas, kuigi mitte palgaolude parandamiseks, vaid koguni selle vastu — töölise töötingimuste halvendamiseks. Selleks annab temale õiguse ajutise valitsuse poolt 11. aprillil 1919. a. vastuvõetud „määrus töö- ja hoolekandeministeeriumi õiguste laiendamiseks“, mis kannab peaminister K. Pätsi allkirja ja kus on öeldud, et „töö- ja hoolekandeministeeriumile õigus anda kõigi tema järelevalve alla seatud ettevõtete kohta välja kuulutada tariifimäärusi neis töötavate töölise palgaolude korraldamiseks, ja selles asjas poolte vahel tehtud kokkuleppeid sundusliku määrusena välja kuulutada“. Et valitsus seda õigust kasutab tööpalkade ja töötingimuste allasurumiseks, seda ei oleks isegi K. Päts tol ajal uskunud. Valitsuse vahesobitus on igas riigis tuntud. Palgatariifide maksmapanek valitsus-asutuste läbi on paljudes riikides. Nii aga, nagu praegune valitsus, ei ole ükski teine valitsus tegutsenud.

Härra minister Tief ütles, et olevat etteheiteid tehtud, nagu oleks valitsus ühes töolistega klassivõitlust pidanud tööandjate vastu. Seda etteheidet ei ole temale keegi teinud. Sellega tahetakse öelda, vaadake, mis meie oleme teinud ja missugused süütud kannatajad meie siinjuures oleme. Meie olemegi klassivõitlejad. Seda etteheidet keegi ei tee härra töö-hoolekandeministrile, ja südametunnistus teda selles suhtes sugugi ei vaeva. Koguni selle vastu, valitsus on ühes tööandjatega pidanud klassivõitlust töölise vastu.

See paistab välja valitsuse tegevusest ja ka härra ministri seletusest. Valitsus on selleks tegutsenud, et töölise senised tööpalgad veelgi alla surutakse. Et töölised hakkasid vähem palka saama, selleks aitas kaasa kokkulepe vabrikantidega. Tema tegevuse tagajärjed on:

1) Need inimesed, kes said enam palka, hakkasid vähem palka saama. Selleks aitas kaasa ka ühiskondlikkudel töödel palga vähendamine. See oli esimene tagajärg.

2) Teine tagajärg: töölised said halvemad korterid, kallima hinnaga, või nagu härra minister Tief omas örn-häbelikus lillekeelses ütleb: vabrikujuhatus on kallimahinnaliste korterite pidajatele võimaldanud üle minna odavamatesse, kuid mitte kõik ei ole seda kasutanud. Nähtavasti peab härra töö-hoolekandeminister kallimahinnalisi kortereid luksus-korteriteks, mis tuleksid luksusmaksu alla panna. Et korterihinna tõus nii suur on, et praeguse palga juures üle jõu käib, selle kohta on näiteid igalt poolt. See on teine tagajärg.

3) Kolmas tagajärg: tööliste, kellele juba ammust ajast vabriku saun võimaldati kas täiesti hinnata või odava hinnaga, on see valitsuse ja töösturite vahelise kokkuleppe järgi hariliku hinna alla paigutatud. See on: Eesti tööliisele, kellele võimaldatakse ainult üle kahe nädala kord, või paremal juhtumisel nädalas kord saunas käia, pannakse vabriku saun kõrge maksu alla sel ajal, kus töökaitse seadused igas riigis ja töölise tervishoid nõuab, et tööliste tuleb võimaldada igapäev pärast töö lõppu endid enne kojuminekut puhtaks pesta, selleks vabriku juurde tarvilikke pesemisabinõusid sisse seades.

Neljas tagajärg: Töölise korterite juures olevad pesuköögid pandi erimaksu alla. Seni erimaksu ei tuntud. Vististi arvab härra tööhoolekandeminister, et meie tööliklass seda võrd puhasin, et tal pesupuhtuse peale enam rõhku pole tarvis panna.

Viies tagajärg: töölisel võetakse kütte eest, mida seni vabriku hinnaga sai — turuhinda.

Kuues tagajärg: töölisel nõutakse valgustuse eest viletsates kasarmukorterites kõrgemat hinda. Kui võideldakse vaimupimeduse eest, siis tuleb võidelda ka silmapimeduse eest.

Seitsmes tagajärg: vanadelt pensionäridelt võeti korterid ära ja terved perekonnad paigutati ühte tuppa.

See valitsuse kultuuriline saavutus, mis küll risti vastu käib töökaitse seadustele ja töölise, aga ka rahvatervishoiule, oleks täielikum, kui tema kokkuleppesse oleks võetud ka see nõudmine, et raudteejaamade eeskujul oleksid maksu alla pandud ka vabrikute klossid. Aga üks suur tehas või tööstus Narva on sarnase korra maksma pannudki, et töö-

line ka seal ei tohi rohkem käia, kui ükskord päevas.

Vaadake, niisuguse jõhkrusega, niisuguste nurjatustega saadakse Eesti riigis toime töösturite poolt. Töö-hoolekandeministeeriumis on tervishoiu osakond, ja vist on seegi korraldus sündinud ikkagi ministeeriumi teadmisel ja nõusolekul.

Need on tulemused, mis andsid läbirääkimised, mis peeti üksikute töösturitega ja paralleelselt ka Eesti vabrikantide ühisusega, ja mille käigust tööliste organisatsioonide esitajaid ainult „informeeriti“, nagu minister ütles.

Ja need palgamäärad ise, mis maksmata pandi? Kas siis tekstiiltööstuses, kus töötajad rasked on, kus ühel inimesel tuleb tööd teha mitme masina juures, on 150 marka meestel ja naistel 130 marka päevas palk, mis võimaldab eluülespidamist? Kas 3250—3750 marka on perekonna kulude summa tänapäev? Kes julgeb seda tõendada, see võtku sõna ja toetagu härra töö-hoolekandeministrit. Härra töö-hoolekandeminister ise hindab rinnalapse ülespidamist, kui seda ülespidamist korraldatakse meie Tallinna prouade kaudu lapsi perekondadesse andes, kuni 2500 m. kuus. Kui tekstiiltöölise perekonnas on üksainuke rinnalaps, siis jääb muudeks kuludeks ainult 750 kuni 1250 marka kuus. Kui siit arvata korter, küte, valgustus, saun, pesuköök maha, siis ei jää töölise enese ja teiste perekonnaliikmete toitmiseks midagi üle, kõnelemata ihukattest. Ja teistel tööaladel? 152—168 marka päevas, või 3800—4200 marka kuus — elatagu sellega! Härra minister nõuab, valitsus käsib ja vabrikandid teostavad!

Töö- ja hoolekandeminister härra Tief aga peseb käed Pilatuse moodi puhtaks ja ütleb: „...“, ei ole põhjust arvata, et käesoleval momendil võimalik oleks suurel määral palku tõsta.“

Kuulake, missuguseid sõnu tarvitab härra minister. Kes ja kus on nõutud suurel määral? Või tahab härra minister sellega öelda, et see alammäär on mõõdukas. (V a h e l h ü ü e t ö ö - h o o l e k a n d e m i n i s t e r O. T i e f ' i p o o l t.) Kas siis härra minister peab võimalikuks, et — töölised nälgigu, töölisnaised ja töölislapsed kärvaku! See on järelendus, — kas seda Teie peate õigeks?!

Ja need teised kokkuleppetingimused on sarnased, et töölised ei saa seda palgaalamäärast, mis on kokkuleppe esimeses paragrahvis ette nähtud. Järgmised paragrahvid tühistavad eelmised ja võimaldavad kokkuleppe alammäärast isegi vähem maksmist. Nähtavasti mõeldakse valitsusringkonnas: vangid elavad 40—50 margaga päevas, ja töölisel pole õigust

palju enam nõuda. Kui ta enam nõuab, siis võib teda vangina tööle panna. Meil on väljaarendamisel vangide tööstus.

Valitsuse kokkuleppe töösturitega on toonud tööliste negatiivseid tagajärgi. Nende seisukord on halvemaks muutunud. Juba varemgi oli Eesti töölise palk väiksem kui mujal maailmas. Kui võtta Londonis 100, oli palga ostujõud keskmiselt järgmine: Philadelphias 183, Ottavas — 165, Londonis — 100, Koppenhaagenis — 94, Amsterdams — 84, Oslos — 80, Stokholmis — 76, Berliinis — 64, Brüsselis — 55, Lodsis — 55, Madridis — 54, Varssavis — 49, Praagas — 48, Milanos — 47, Roomas — 46, Viinis — 43, Tallinnas — 37, Lissabonis — 32. Eelviimane koht on sellega maailmas Tallinn, oma palga ostujõu poolest. (A. J ü r m a n, põl: A g a e l u k a l l i d u s!) Elukallidus on siin arvesse võetud. Palga ostujõud on nõnda ligi 3 korda väiksem meil, kui Londonis ja ligi 2 korda väiksem kui Berliinis, mis on ka sõjaolude all kannatanud, ja kus rahakurss ka langes sõja tagajärjel.

Igas riigis on olemas töölisteühisused, kes tööliste olukorra parandamiseks tegutsevad. Igas riigis, ka vanas Vene riigis ei puudunud ja olid tunnustatud töökaitseseadused. Eestis on aga Venest päritud töökaitseseadused jäänud paberile sellepärast, et valitsuse võim seda on tahtnud ja sellepärast, et valitsuselt seda on nõudnud töösturid. Seadused on, kuid valitsus ei nõua nende täitmist. Ja praegu ei ole nimetada tööstusliku tööseaduse raamatust ühtki seadust, mis maksaks meie vabrikutes. Kõik on tühistatud meie töö-hoolekandeministeeriumi kaasabil. Käputäis tööstureid, kes on elanud riigikassa ja Eesti panga kulul, kes on võinud endid seal täis nuumata, on seadusi tühistanud.

Nad on tühistanud need seadused, nad hirvitavad praegu töökaitseseaduste ja järelevalveametnikkude üle. Nad on alla kiskunud töö-hoolekandeministeeriumi autoriteedi.

Ja valitsus leiab, et kõik nüüd korras on. Veel enam, ta ise algatab seaduste tühistamist, nagu haiguskiiruse seadusega praegu on. Valitsus sõlmib, kõrvale tõrjudes töölisi, eitades kokkuleppeasutusi, töösturitega lepinguid, mis tööliste ja rahva olukorda halvendab, viletsust suurendab, vaesust kasvatab, haigust ja surma toob tööinimestele, mis alla kisub ka valitsuse autoriteedi.

Eesti töölisklassile on langenud hoop hoobi järele. Ka raud ja teras puruneb, kui teda alalõpmata taotakse. Seda peaks valitsus ja töö-hoolekandeminister uskuma, et tööline on elav inimene, temal on liha ja veri, nii nagu kõigil teistel inimestel, nii nagu härradel Teemandil ja härra Tief'il ja kõigil teistel

härredel valitsuse liikmetel. (Riigivanem J. Teemant: Teil on vesi!) No, ma ei tea, kas Teil on vesi või mitte. (Riigivanem J. Teemant: Teil on vesi, on näha sellest, mis peaju välja töötab.) Teie võite olla teistest missuguses arvamises tahes, aga teiste arvamine ei ole ka Teie suhtes kuigi suur, kuigi Teie olete Riigivanem, pealegi kui niisuguste sõnadega esinete, mis ei näita põrmugi vaimukust. (J. Piiskar, stp: Aga näitab võimutunnet selle eest! Sõjaminister J. Soots: Kuidas?)

Töölistel on ka ainult üks elu... (J. Piiskar, stp: Ka minister peaks seda teadma!) Töölistel on ka üks elu, tööline on elav olevus, tunneb valu ja piina, ja seda ei tohiks ära unustada Riigivanem härra Teemant, ta ei tohiks unustada, et tööliste soontes voolab veri. Sellepärast tööliste aadrilaskmine ei ole õige. Tööline tunneb valu ja piina, — seda aga valitsus ja koalitsioonirühmad ei taha uskuda. Nad peavad töolist masinaosaks, millel muud väärtust ei ole, nad ei pea töolist täisõiguslikuks kodanikuks. (J. Hünerson, põl: Oh, kus tööline, vaadake, kus krutskid! K. Tonkman, põl: Kus Teie seda teate?) Noh, ega ma põllutööministeeriumist tarkust toomas ei käinud. (Vahelhüüe M. Laarmani, põl poolt.) Katsuge, kuidas Teie oma Rimmuweskiga toime saate, Teie olge nüüd üsna rahul.

Kuid meie valitsus ei näe kõike seda, ei näe töölise naise ahastust ja piina, kui tal laps nalja ja alatoitluse käes nutab. Käputäis õnnekütte, kapitaliste-avantüriste, — nendele tuuakse ohvriks Eesti tööliste perekonnad. Kapitaliste peetakse härra Teemandi valitsuse poolt patriootideks. Tihti nemad seda ei ole, nad tunnistavad avalikult, et neil on ükskõik, kes täna on Riigivanem, kas Teemant või Päts, kas homme Seckendorf jne. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kui Johanson oleks!) Noh, kui Johanson oleks, siis läheks teie elu kibedaks. (J. Hünerson, põl: Või Johanson!)

Tööliste ümber tõmmatakse raudvõre, tõmmatakse klambrid koomale. Temale antakse üks jalahoop teise järele. Valitsuse kokkulepe töösturitega ei olnud ka muud midagi, kui järjekorraline, teenimata jalahoop Eesti tööliste, kelle vastu võitlémiseks peetakse isegi harjutusi. (Vahelhüüded paremalt poolt. J. Hünerson, põl: Seda Teie usute! Seda Teie usute!)

Kes niisuguseid toiminguid peavad riigitarkuseks, need on juhmid ja kanapimedad! Riigitarkus see ei ole.

Kristuse jünger Juudas andis Kristuse ära suuandmisega. Temal ärkas südametunnistus, ta kahetses, ta oli aumees, kui läks ja poos enese üles. (J. Hünerson, põl: Juudas oli aumees?!)

Tänapäev käib Kolgata teed tööliklass. Üks Juudase suuanne tööliklassile on valitsuse kokkulepe vabrikantidega, kuid siin ei tehta sellest tegelikult tarvilikke järeldusi.

Tänapäev suudeldakse südamlikult neid inimesi, kes on toonud oma saagiahnusega ja omakasupüüdliku tegutsemisega tervele rahvale kannatusi ja riigile kahju. Need suudlused tuletavad meelde kentaure, kellel on ühised nümfid. Ja need suudlejad peavad endid valituks ja kutsutuks. Need suudlejad on rahva Kolgata teele saatjad. Üheks piitsahobiks sel Kolgata teel on küll see jõhker kokkulepe, mida kaitses härra töö-hoolekandeminister siin suure töö ja hoolega. See on õieti äädikas tööliste haavadesse ja kivi nälgivale Eesti tööliklassile.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Penno tegi ettepaneku: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palgade normeerimise asjus — läheb päevakorras edasi.“

J. Klesment (stp): Meie, oma arupärimist esitades, tahtsime tähelepanu sellele juhtida, et valitsuse poolt algatatud tööliste palgade kõrgendamine sihti ei ole tabanud, et selle tagajärjel tööliste palgad ei ole tõusnud, vaid isegi langenud.

Härra töö-hoolekandeminister, vastates arupärimisele, püüdis seletada, et meie poolt toodud andmed õiged ei ole ja tööliste palgad ometigi suurenenud on. Mina lubaksin endale ette kanda mõnda üksiku tõsiasja, mis meie arupärimist veel kord põhjendab ja mis näitab, kui võrd ebatäpsed on härra töö-hoolekandeministri poolt ettekantud andmed. Ma toon näiteks „Kreenholmi“ vabriku töölised, kes vist kõige rohkem selle palgakõrgenduse all kannatanud. Teie teate, lugupeetud Riigikogu liikmed, Eesti statistika keskbüroo andmete järgi, et kõige vähemad palgad on Põhja-Ida-Eestis. Nii teevad Narvas meestööliste palgad välja 80% Tallinna meestööliste palkadest, naistööliste palgad 70% ümber, kuna mustatööliste palgad Tallinna tööliste palkadega võrreldes teevad välja ainult 75%. Kui teie tutvunete tööliste büdsheti andmetega, mis koguti statistika keskbüroo poolt, siis leiata, et Narva töölistel nende viletsate palgade juures ei ole võimalust saada niipalju toitu, kuipalju ühe inimese peale kalorites

teaduslikult on kindlaks määratud. Nende väljaminekud toiduainete peale kõige selle juures ometi on 90% sissetulekust, muude tarvete peale võib Narva tööline kulutada ainult 10%.

Meie arvame sellepärast, et ministeerium eriti oleks pidanud Narva tööliste palkade tõstmiseks samme astuma, et neid palku vähemalt niigi kõrgele tõsta, kui see on teistes Eesti linnades. Tegelikult seda aga sündinud ei ole.

Ma kannan kohe ette andmed, mis näitavad, et Narva „Kreenholmi“ vabrikus on tööliste palgad nüüd, pärast valitsuse nõndanimetatud palgakõrgendust veel väiksemaks jäänud. Härra minister ütles, et igalpool, ka Narva „Kreenholmis“ on palka juurde pandud, ja et natuuras antud palk olevat õiglaselt turuhindadele hinnatud. Õigus on küll see, et töölistele „Kreenholmis“ on nominaal-palk suurenenud. Tegelikult sündis see suurendamine nii, et rahapalgale pandi juurde 3 marka 75 penni tunnis. Ühtlasi hinnati raha peale ümber kõik need nõndanimetatud soodustused, mis töölisel seni natuuras said: korter, puud, küte, valgustus, saun ja pesuköök. Neid hinnati aga niivõrd tugeva hinna eest, et see 3 marka 75 penni läheb õieti töölistel ainult elektri, pesuköögi, sauna ja puude peale, kuna isegi korteriüüriks pea midagi üle ei jää. Seal võetakse elektrivalgustuse eest 16-küünlalise lambi pealt 50 marka kuus, pesuköögi tarvitamise eest võetakse 35 marka iga korra pealt, ja rehkendades, et tööline peab vähemalt kaks korda kuus pesukööki tarvitama, teeb see välja 70 marka kuus. Sauna eest nõutakse 10 marka inimese pealt, võttes kolme inimesega perekonna, ja arvestades, et töölise perekond vähemalt kaks korda kuus saunas peab käima, teeb see välja kuus 60 marka. Nüüd võtame puud, puid läheb töölistel pool sülda kuus nende korterite kütmiseks, ja puude hinnaks on võetud ka turuhind, sest et just „Kreenholmi“ vabriku puude hind on normeerijaks Narva turul, nii et puude peale läheb 450—600 marka kuus. Nii siis kõigi muude asjade peale, välja arvatud korter, mida tööline on sunnitud kasutama, läheb umbes 700 marka kuus välja.

Kõige viletsamad korterid Kreenholmi vabriku juures on hinnatud 150 marga peale. Ma kirjeldasin juba neid kortereid arupärimise põhjendamise juures, ja sellepärast ei hakka siin seda uuesti tegema. Siis on Kreenholmi vabriku majades 300-, 400-, 500 ja 1000-margalised korterid. Nendes korterites elab suur osa inimesi sarnasest perekonnast, kus üks inimene tööle käib, kuid on ka neid, kus mitu töölkäivat töölist elab ühes korteris.

Kui võtame sarnased korterid, kus üks inimene tööle käib, siis näeme, et „Kreenholmi“ vabrikus on 655 niisugust töölist, kes saavad vähem palka senisest palgast.

Korterites, mille eest maksetakse 1000 marka kuus, elab 18 perekonda, kus üks inimene tööle käib ja seal saab ta kuus 900—1000 marka vähem, kui ta seni sai, see on tunni pealt 5 marka vähem kui varemalt. 600-margalistes korterites elab 43 töölist, ja nad saavad kuus 500 marka vähem kui seni, see on 2,50 marka tunni pealt. 143 töölist elavad 500-margalistes korterites ja saavad 400 marka kuus või 2,50 marka tunnis vähem, kui nad seni said, 125 töölist elavad 400-margalistes korterites, kes palka vähem saavad 300—350 marka kuus, see on 1,50 kuni 1,75 marka tunni pealt. 26 inimest elavad 300-margalistes korterites ja saavad 150—200 marka kuus vähem, see on 0,75—1 mark tunni pealt.

Näeme, et „Kreenholmi“ vabrikus on 655 töölist, kes saavad 200 kuni 1000 marka kuus vähem palka, kui nad seni said. See on üks kategooria töölistest, kelle palgaolud halvenenud. Edasi teine liik inimesi. Need on vanemad töölisel, keda loetakse õpilasteks sama kokkuleppe punkt 3. põhjal, ja kes ei ole sugugi palka juurde saanud. Nad saavad tunnis 13 kuni 15 marka ja selle juures peavad nemad natuuras saadavad väärtused samal määral tagasi maksma. Seega saavad need töölisel töötasuks tunnis ainult 9—10 marka, seni said nad ometi 13—15 markagi.

On olemas töölisi, kes elavad väljaspool vabrikukortereid ja kellele maksetakse 3,75 mk. tunnis või 750 marka kuus rohkem välja kui nad seni said. Kuid ka väljaspool vabrikukortereid elutsevad töölisel said varemalt puid, said tarvitada tasuta pesukööki ja sauna.

Nagu ma välja rehkendasin, teeb välja saun, pesuköök ja puud umbes sellesama 750 marka kuus, mis nad rohkem saavad, ehk võib olla saavad need, kes väljaspool vabrikukortereid elavad, 100—200 marga ümber kuus rohkem, kui seni.

Vabrikuvalitsuses arvestatakse, et nii- ja niipalju läheb rahas „Kreenholmi“ vabrikul rohkem välja kui enne. Härra töö-hoolekandeminister andis samasuguse seletuse ajakirjanikkudele ning ütles, et vabrikuvalitsus kulutab kuus 2 miljonit marka rohkem kui varem. Kuid härra töö-hoolekandeminister ei öelnud, palju saab vabrikuvalitsus tagasi korterihinnast jne. (J. Piiskar, stp: Ei ole tal sellega tegemist.)

Üksikud inimesed on tööpoolest palka juurde saanud. Need on poolmeistrid, neid on 60 inimest, kelle palk on tõusnud 5 marga võrra tunnis. Peale selle on töölisi, keda

vabrikuvalitsus tarvitab „erilisteks otstarveteks“ ja kes on 1½—2 tuhat marka kuus juurde saanud.

Tükitööd teeb suur osa inimesi. Tükitöö hindu ei ole tuntavalt tõstetud, inimesed peavad aga välja teenima palgamiinimumi. Osa töölisi ei suuda seda välja teenida, isäransis vanad töölised. See on arusaadav, sest „Kreenholmi“ vabrikus on masinad viletsad. „Kreenholmi“ vabriku tehniline sissead on ostetud tol ajal, kui vabrik produtseeris 8 sorti riidet, nüüd aga valmistab vabrik 460 sorti riidet. Loomulik, et need töölised, kes enne samadel masinatel 8 sorti valmisid, ei jõua nii palju produtseerida kui on tarvis valmistada samadel masinatel 460 sorti. Aga neid inimesi, kes seda teha ei suuda, kes niipalju produtseerida ei suuda 460 sordi tegemise juures, kui ennemalt, kui 8 sorti valmistati, ähvardatakse lahtilaskmisega. Kindel on, et nad seesugustel oludel miinimumi välja töötada ei suuda ning tagajärg on see, et hulk inimesi jääb ilma tööta. Mulle on kõneldud, et härra töö-hoolekandeminister olevat isiklikult öelnud, et see olevat loomulik, kui need töölised, kes palka välja ei teeni, lahti lastakse. Selle tagajärg aga on, nagu ma juba tähendasin, et hulk inimesi tööst ilma peab jääma.

Mis puutub korterite hindamisesse, siis kõik korterid on väga kõrgelt hinnatud, nii et töolistel tuleb korterite eest oma senisest palgast juurde maksta. Meil maksab praegu üüriseadus, mille muutmise küsimust komisjonis kaalutakse, aga mis veel siiski muudetud ei ole. Üüriseadust aga „Kreenholmi“ korterite hindamisel ei ole arvesse võetud. Et see seadus muudetud ei ole, oleks pidanud selle järgi käima, ja ka „Kreenholm“ oleks pidanud selle seaduse järgi talitama, kui ta korterid raha peale ümber hindas. „Kreenholmi“ vabrikuvalitsuse ja töolistel vahel sõlmitud üürilepingus, millise ma läinud korral ette kandsin, on öeldud 14. punktis, et „kõik käesolevas üürivahekorras tekkivad arusaamatused tulevad lahendada Balti eraseaduse §§ 4026.—4130. korras.“ Täheandab, mitte üüriseaduse põhjal, vaid Balti eraseaduse põhjal. Mulle paistab, et härra töö-hoolekandeminister ei ole siin maksvaid seadusi pidanud. Minu arvates peaks valitsus igasuguseid seadusi pidama. Nad võivad olla valitsuse arvates halvad seadused, aga nad on siiski seadused, see on juba roomlaste põhimõte. Selle järgi on võimalus tekkinud üürihindu niivõrd tõsta, et korter, mis maksis enne sõda 90 kopikat, on hinnatud 150 marka, kuna üüriseaduse järgi peaks ta maksma 54 marka. Korteri, mis maksis enne sõda

1 rubla 60 kopikat, mis üüriseaduse järgi peaks maksma 117 marka, on hinnatud 300 marga peale. Korteri, mis maksis enne sõda 2 rubla ja mis üüriseaduse järgi peaks maksma 120 marka, on hinnatud 400 marga peale. Korteri, mis maksis enne sõda 5½ rubla ja mis peaks üüriseaduse järgi maksma 330 marka, on hinnatud 600 marga peale, ja korteri, mis maksis enne sõda 10 rubla ja mis peaks üüriseaduse järgi maksma 600 marka, on hinnatud 1000 marga peale. Sellest näete, et korterid on üüriseaduse vastaselt hinnatud.

Edasi „Kreenholmi“ pensionärid. Ka need pensionärid peavad maksma korteri ja puude eest tasu. Need pensionärid saavad ainult 450 marka kuus pensioni, kuna korteri ja kütte tasu kaugelt suurem on, nimelt tõuseb see tasu 7—8—900 marga peale kuus. Et sellest üle saada, on „Kreenholmi“ vabrikuvalitsus hakanud paigutama inimesi ühte tuppa, et nad ühiselt võiksid maksta korterite eest ja et neil pensionist mõnigi penni üle jääks. Nüüd sarnase olukorra tagajärjel, et inimesed ei suuda endist palka kätte saada selle tõttu, et korterid, puud jne. on kõrgelt hinnatud, on paljud perekonnad ühte kolinud, mille tagajärjel on „Kreenholmis“ hulk kortereid vabanenud. Nii oli 1. oktoobril 49 tühja korterit ja 1. septembril käesoleval aastal oli see arv 163. Täheandab, vahepeal on 120 korterist inimesed välja kolinud. Härra töö-hoolekandeminister ütles kord, et ega „Kreenholmi“ korterid nii väga halvad ei olegi. Mina seda küll öelda ei saa, sest kui ühte väiksesse 3—4 kuubiku õhumahutusega korterisse on kolinud mitu perekonda, siis võib vist aru saada, milline elu sarnases korteris on. Nii, austatud Riigikogu liikmed, näeme, et „Kreenholmis“ suure osa töolistel olukord tuntavalt on halvenenud. Uute palkade järgi ei ole töolistel seisukord paranenud, vaid halvemaks muutunud. Kuid see on veel sarnasel korral, kui vabrik nii töötab, nagu praegu. Praegu töötavad „Kreenholmi“ töölised 8 tundi päevas. Meie teame aga, et „Kreenholmi“ vabrikus läinud aastal ja eelmistel aastatel väga tihti juhtumisi oli, kus vabrik mitte 8 tundi päevas ei töötanud, vaid 6 tundi ja isegi 4 tundi. Või jälle töötati 4 päeva nädalas. Kui arvestada sarnase juhusega, kus töolistel ainult 4 päeva nädalas võimalik tööd teha ja nad ainult 4 päeva eest raha saavad, kuid tagasi maksma peavad terve nädala eest, siis näeme, et töolistel midagi järele ei jää äraelamiseks, vaid et palk kõik tagasimaksamiseks korteri, puude ja valgustuse eest ära kulub.

Uue kokkuleppe järgi on vabrikuvalitsuse käes võim. Kahtlemata, see kokkuleppe, mis

palkade kõrgendamiseks tehti, on vabrikuvalitsustele äärmiselt kasuks. Ja eriti kasulik on see „Kreenholmi vabrikule. Seal asusid töölised ise palgavõitlusele ja streigi teel tahtsid elamistingimusi parandada. Streik suruti aga võimude poolt maha. Teisest küljest pandi tööliste maksma sarnane „palgakõrgendus“, nagu ma näitasin. Vabrikuvalitsuse seisukord on väga kindel. Ta teab, et töölised streigi teel palgakõrgendamist nõudma ei tohi hakata. Kui töölised nüüd vabrikuvalitsusega läbirääkimistesse püüaksid astuda palgakõrgendamise asjus, siis öeldakse neile, et meie täidame täpselt seda kava, mis valitsuse poolt kokku seatud. Poleks seda kava olnud, siis vast oleks töölistel võimalust olnud vabrikuvalitsust sundida palgaolusid parandama. Nii näeme sellest näitest, milliseid tagajärgi see „palgakõrgendamine“ on toonud. Ja võib olla, et siin põhjendatud on mõnede majandusteadlaste kartus, kes skeptiliselt vaatavad tööliste palkade reguleerimise peale riigivõimu poolt. Palgakõrgendamist ei või tõepoolest igasuguse valitsuse kätte anda, vaid ainult niisuguse valitsuse kätte võib tööliste palkade parandamist usaldada, kes tööliste huvidele vähegi kaasa tunneb ja kes selle eest vähegi hoolitseb, et tööliste seisukord paraneks. Kui valitsus töötab teises suunas, siis muutub niisuguse valitsuse käes tööliste palkade normeerimine kardetavaks.

Mis puutub teistesse Narva vabrikutesse, nagu lina- ja kalevivabrikutesse, siis seal palgakõrgendamist kindla kava järgi teostatud ei ole, vaid töölised saavad kätte endise tasu, kuigi seal korterid ja puud on hinnatud. Kuid seal kaetakse korteri- ja küttekulud arvepidamise korras, kirjutades raamatutesse tööliste palgad niivõrd kõrgemad, kuipalju korteri ja kütte peale arvatud. Nii tuleb töölistel endine palk kätte. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Ja kõrgendatud ei ole!) Ei ole. Narva lina- ja kalevivabrikus arvatakse nii, nagu seletasin. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Aga 2%-ti?) Ah jah, härra minister tuletas mulle meelde. Kaks protsenti on tõepoolest ühele osale juurde pandud, aga mitte kõigile.

Ma tahaksin käsitada veel teisi vabrikuid. Näiteks „Aseri“ vabrikut. Koosoleku algul juhtisin valitsuse tähelepanu selle peale, et see vabrik seisma on jäänud. Kuid enne seismajäämist on ka seal hakatud uut palgakõrgendamise kava teostama. Praegu käib „Aseri“ vabrikus veel ainult üks osa, nõndanimetatud tündrivabrik, kus töötab umbes 60—70 töolist. Ma tahaksin näidata, kuidas

seal palgakõrgendamisest aru saadud. „Aseris“ makstakse meestele 126 marka päevas, naistele — 96 marka. Peale selle antakse töölistele prii korter, valgustus ja puud, ja perekonnainimestele perekonna-abiraha — naise pealt — 25 marka, iga lapse pealt kuni kolme lapseni — 15 marka. Nüüd, pärast 1. oktoobrit on vabrikuvalitsus „Aseris“ palgakõrgendamisest aru saanud nii, et ta hindas korteri ja valgustuse ära, hinnates selle 55 marga peale ja arvas selle 55 marka 126 margale juurde, nii et päevapalk tuli välja meestele — 181 marka. Teisest küljest võeti see kõrgendus tagasi, tähendab, palk jäi endiseks. Vahe on ainult selles, et ümberhinnatuse tõttu saavad töölised ainult korteri ja valgustuse, kuna prii küte töölistelt on ära võetud. Peale selle on ära võetud ka perekonna-abiraha. Praegu töötatakse „Aseri“ tündrivabrikus kuus tundi päevas. Mehed saavad päevas 94, naised 72 marka. Peale selle antakse veel korter ja valgustus. Puid aga ei saa, perekonna-abiraha ka mitte. Nii näeme, et palgakõrgendus siin midagi paremat ei ole toonud, vaid olukorda tuntavalt halvemaks teinud. Mujal vabrikutes Virumaal ei ole suuremalt osalt „palgakõrgendusele“ asutud. Lauavabrikud on isegi teatanud, et seal kokkuleppele jõutud ei olda, ja et nad palku ümber korraldama ei hakka.

Kui härra minister oma kõne lõpus ütles, et tööliste palgaolude lahendamine on erikokkuleppe asi ja valitsuse kompetentsi ei käi, ja lisan juurde, et valitsus enam midagi ette võtta ei taha, siis väljendas ta sellega, et sarnane olukord, valitsuse arvamise järgi, peabki valitsema jääma. Valitsus ei ole suutnud oma kokkuleppega olukorda parandada, palku suurendatud ei ole peaaegu kuskil. Sellega on siis Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni see osa, kus kõneldakse sellest, et valitsuse ülesandeks on tööliste palgaolusid, eriti eratööstuste tööliste palgaolusid parandada, — lõpulikult annulleeritud. Valitsus lubas küll, kuid mingisuguseid tagajärgi sellel ei ole, vaid tagajärjed on otse vastupidised neile, mis esialgu lubati.

M. Martna (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma tahan alla kriipsutada eriti kahte asjaolu, 1) asjaolu, et meie valitsused, niihästi praegune kui ka endised, end ikka rahvuslikuks valitsuseks nimetavad. Sellelt seisukohalt välja minnes oleks meil õigus oodata ja eeldada, et niisuguseid korraldusi, nagu praegune palkade korraldamine, tõelikult rahvuslikust seisukohast ette võetaks! Mis on siis rahvuslik seisukoht? Meie ei või seda ometi sarnaseks lööksõnade harjutuseks tunnustada, nagu me seda nõndanime-

tatud rahvuslaste poolt harjunud oleme kuulma. Mina arvan, meie peame rahvuslikud seisukohad niisugusteks pidama, et terve rahva huvid tähelepanu väärivad ja väärima peavad, teiste sõnadega: kogu rahva huvid, mis ühtlasi ka riiklikkudeks huvideks oleksid. Kui meie seda meeles peame, siis ei või me kuidagi öelda, et siin — töölise palkade asjus — leiduks midagi sarnast, mida kogu meie rahva huvides ettevõetaks tunnistada võiks, ehk mis rahvuslik oleks.

2) Puudutan töölise korteriküsimust vähe teiselt seisukohalt, kui seda seni käsitatud on. Kõigepealt tuleb meeles pidada, et vabrikutöölise korter oli üks osa palgast. Töölised tegid odava palga eest tööd ja said korteri odava palga lisaks juurde. Täheleb, valitsus oleks pidanud, kui tema palgakõrgenduse protseduuri ette võttis, teisel viisil talitama, ta oleks pidanud määruse lepingusse sisse võtma, et töölised selle korralduse kaudu poleks tarvitsenud kahju kannatada. Missugune on uus korraldus? Praegu on ta igatahes niisugune, nagu kuulsime, et korterid käest ära antakse, tihedamalt elama asutakse. Ma ei tea, missugustes oludes meie praegune töö-hoolekandeminister üles on kasvanud. Suurem hulk meist on viletsates oludes üles kasvanud — ja võib olla, me ei tea sellepärast korterivajadust enestele õieti ette kujutada. Ma tahaksin siiski uskuda, et härra minister nende liiki ei kuulu, kes ei tea, missugused korterid peaksid olema. Sellest seisukohast välja minnes ei suuda mina aru saada, kuidas võis härra töö-hoolekandeminister öelda, et „Kreenholmi“ vabriku korteritel „suurt viga ei olegi“. Missuguse mõõdupuuga mõõdate teie neid kortereid? (Tööhoolekandeminister O. Tief: Ma ei ole seda öelnud.) Mull on võimalus olnud mitmel korral siin tähelepanu juhtida sellele, missugused korterid meie töölistel on üldiselt ja eriti ka „Kreenholmis“. Kui minister, valitsuse liige, või ütleme, kogu valitsus, tunnistada võib, et neil korteritel suurt viga ei ole, siis pean tähendama, et niisugune hindamine kuidagi rahvusliku seisukohaga kooskõlas ei ole. Kui 2—3 leibkonda ühes toas elab, kui ükski suurem perekond ühesainsas toas elab, siis ei võiks ükski haritud inimene seda korterit sarnaseks nimetada, millel vigagi pole... Ma tähendasin läinud sügisel asjaolule, kui ma korteriküsimust käsitasin, kus üks noormees kahe noore naisterahvaga ühes toas elas. Niisuguseid juhtumisi on töölise keskel väga sagedasti. Ma arvan, valitsuse liikmed teavad, mis see kõlblikust lähtekohast vaadates tähendab. Niisugusel juhtumisel, kui taheti töö-

liste seisukorda parandada, oleks valitsusel õige aeg olnud ka sellele ometi kord tähelepanu pöörata, liiati veel, et praegusest valitsusest kristlased osa võtavad. Kristlaste kõlbliku vaate seisukoha pärast selle kohta, missugused töölise korterid voorusliku elu edendamise suunas on, oleks pidanud neid seda enam korteriolude parandamisele sundima. Kristlikku voorust jutlustav valitsus peaks ometi tahes või tahtmata selle poole tungima, et need lubamata olud kord parandatud saaksid. Nõndasama valitsuse liikmed, kes ennast rahvuslikul alusel tunnistavad valitsema. Aga seda meie ei näe. Korraldatakse töölise olusid, aga nõnda, et töölised viletsatest korterioludest veel viletsamatesse oludesse on sunnitud astuma. Sest kui minu parteisõber „Kreenholmi“ korterite kohta ütles, et 1. oktoobrist tühjade korterite arv 120 võrra on kasvanud, siis tähendab see seda, et need inimesed, kes seni neis 120 korteris elasid, nüüd teistega ühes elavad, et korteritingimised veel palju halvemaks on muutunud. Niisugust seisukorda ei tohiks ükski valitsus lubada, eriti niisugusel maal, kus suurem rahvaosa vaese rahva liiki kuulub, ja kus rahva juurdekasv nii väike on, et iga inimese elu hoidma peaks kui kallimat vara. Aga meil talitatakse nii hoolimata, nagu poleks inimese elu midagi väärt. Ma pean kahjatesed tunnistama, et terve selle tegevuse juures neid kõigetähtsamaid ja põlevamaid asjaolusid silmas ei ole peetud, vaid et nendest hoolimata mööda on mindud.

Kui siin ikka nendest tsiviilvahekordadest räägitakse, millistes puutuda ei tohi, siis peab tunnistama, et terve see palkade reguleerimise katse on ju iseenesest tsiviilvahekordadesse tungimine. Ja kui juba neisse vahekordadesse tungiti, siis oleks pidanud nii tungima, nagu asi iseenesest seda vajab.

Ühegi riigi valitsus ei või öelda, et tema tsiviilvahekordadesse tungida ei tohi, kui asjaolud niisugused on, et nad tingimata parandust vajavad. Ja siin on nad niisugused.

Ma puudutan ühtlasi ka vaeste pensionäride seisukorda. Töö-hoolekandeminister ja Vabariigi Valitsus arvasid, või pidasid tarvilikuks, üürinorme mitte üüriseaduse alusel korraldada püüda, vaid nad läksid üüriseadusest mööda, see on, nad asusid seisukohale, nagu poleks meil üüriseadust olemas, nad asusid seisukohale, nagu poleks need inimesed, kes vabrikukorterites elavad, mitte üürnikud, vaid nagu ripusid need õhus, väljaspool seadust.

Aga teises asjas, pensionäride asjas, ei tehtud midagi, siin ei astutud mitte maksvast korrast välja ja ei katsutud olukorda

pensionäride kasuks parandada! Ma ei tea, mis alusel nad pensioni saavad, aga igatahes see ei ole puutumata tsiviilvahekord, mis Vabariigi Valitsusele korda ei lähe, sest see on riigivõimu huvides, et inimesed, kes enam tööd ei suuda teha, et nemad endistel alustel, millistel pensioni maksma on hakatud, niipalju saaksid, et nad elada võiksid. Tähendab, seda pensioni oleks nii pidanud korraldama, et inimesed halvematesse oludesse ei satuks, kui need, milles nad enne elasid. Nüüd aga selle korralduse tõttu sattusid kõik pensionärid halvemasse seisukorda. Ja ei jää muud üle, kui et pensionärid, kes oma tööjõu tugevuse ajal tehtud töö alusel ettevõtjalt pensioni pidid saama, ja kuna nad nüüd seda küllaldaselt ei saa, siis ei jää neil muud üle, kui need inimesed tulevad riigi hoolekande alla võtta. Kas ei oleks see riigi huvides olnud, kui valitsus nende pensionäride vahekorda vabrikuvalitsusega oleks korraldada püüdnud ja korraldanud, nagu valitsus korteriüürimaksu kapitali kasuks korraldada võimaldas?

Siis tööseisakud. Meie ei ole midagi kuulnud, et selle korralduse juures ka selleks oleks midagi teha katsutud, et tööseisakuid nii hoolimata ette ei võetaks, nagu siamaani on sündinud. Härra töö-hoolekandeminister ütles, et seal ja seal on kas katelde või mõne teise paranduse pärast töö seisma jäetud. See on ju arusaadav, et parandusi vaja on ette võtta. Aga niisuguste olude juures, ja nii madalate palkade juures, nagu meie töölised saavad, peaksid Vabariigi Valitsus ja töökaitse-aparaat, töökaitse-amet sellest huvitatud olema, et töölised sellest väikesest palgast veel igal juhtumisel kaotada ei tarvitseks. Vabrikute ja töökodade seismajätmine peaks sellest ära olenema, kas töökaitse-amet seda lubab, tarvilikuks peab, paratamata tarvilikuks peab või mitte. Ja selle loa andmise juures peaks töölise huvisid silmas pidama. Ei ole ükskõik, kui töölised mitmeks nädalaks uulitsale visatakse ja teenistusest ilma jäetakse. Tuletage meelde korteriküsimust. Kui nad seni korteri ilma tasuta said, siis nüüd, kui nad tööta jäävad, peavad nad korterist välja minema, või jälle üüri maksma, mida nad senise korralduse juures ei tarvitsenud teha.

Need on asjad, mida paratamata on vaja alla kriipsutada, ja mille kohta ütlema peab, et Vabariigi Valitsus ometi neist asjadest hoolimata mööda ei tohi minna, vaid et ta peab kavatsema, kuidas neid olusid parandada, eriti mis korterioludesse puutub. Millal aga hakatakse seda tegema, kui seni seda pole tehtud, ja kui valitsus lausa tunnistab, et töölise korterioludel viga ei olegi? See

näitab meile, et ministrid sellest hädaohust aru ei saa, või aru saada ei taha, mis selles olukorras valitseb. Aga see arusaamise puudus on riigile ja rahvale hädaohtlik, ja sellepärast on vaja sellele tähelepanu juhtida.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Klesment on lähemalt selgitanud, missugused pöörased tulemused on olnud Vabariigi Valitsuse poolt ettevõetud palgakõrgenduse kampaania. Ta näitas, kuidas Narva töölised on saanud palgakõrgendamise asemel palgavähendamise. See ei ole sündinud mitte ainult Narvas, vaid teisteski kohtades. Minul on praegu märgukiri käepärast Balti puuvillavabriku tööliste komisjonilt töökaitse komissarile, sellest loeme muuseas: „Vabrikantide poolt 1. oktoobril s. a. maksmapandud palgamäärad, mida Eesti töörahvas umbusaldusega vastu võttis ja milliste maksmapanemisel valitsus kui ka vabrikandid teatavaks tegid palgamäärad kui niisugused, mis palgaolusid parandavad, on meie Balti puuvillavabriku töölistele vastupidist toonud. Meie palgaolusid ei ole uute palgamääradega parandatud, vaid halvendatud. Selle protsendi, mis uute palgamääradega juurde lisati, varjab kaugelt ära natuuras maksetavate soodustuste terve hindade alla paigutamine. Kuid mis valusam kuulata, on see, et palgamäärasid kõrgendati meil mõnele 1 mark tüki pealt, teisele 50 penni, kuid muist töölisi jäeti ka sellest piskust ilma. Natuuras antava tasu ümberhindamine tabab aga ka neid töölisi, kelle palku kõrgendatud ei ole. Palgakõrgendust teostatakse meil nii: kangur, kes 8—10 tükki (tükk 60 arsinat) nädalas riiet koob, sai 1 mk. tüki pealt juurde, see teeb kõige rohkem 40 marka kuus. Samal ajal lisab aga vabrikuvalitsus korteritele 100 marka juurde, saun, mis seni maksuta tarvitada oli, määrati lastele 10 marka, täiskasvanutele 20 marka kord, see teeb kahe-kolme lapsega perekonnale kulu: kaks täiskasvanud 4 korda kuus à 20 marka, 160 marka, lapsed — 4 korda à 10 marka on 80 marka, kokku 240 marka. Peale selle arvati ka pesuköök maksu alla, nii kõrgendati meie palku kõige kõrgemal määral 40 marka kuus. Samal ajal aga kistakse tagasi — saun 240 mk., korter 100 marka, pesuköök, kokku 350 marka.

Vabrikuvalitsus püüab ent asja teistviisi valgustada. Otsitakse üles kunstlikult töölise keskmine palk ja lisatakse juurde, et töölise palk on tõesti rahuloldav.

Tegelikult näeme, et poolijad teevad päevas 10—15 tundi tööd ja saavad selle aja eest 140 marka. Vabrikuvalitsus nimetab seda keskmiseks päevapalgaks, kuid poolijad ei

jõua aga mitte kunagi 8-tunnilise töö juures keskmise päevapalgani. Kangrutel kasvab iga kahe palga tagant üks tükk juurde, mis telgedele pooleli jääb ja kolmandas palgas välja-maksmisele tuleb. Vabrikuvälitsus võtab jällegi ikka suuremast palgast keskmise päevapalga välja ja lööb igale huvitatule selle ette.“

Edasi loeme samast märgukirjast: „Uute palgamäärade maksmapanemisel tehti ka vabrikuvälitsuse poolt kohuseks tükitöölisele 130 marka päevas välja teenida, kes seda ei jõua, saab kordumisel kolmanda palgaga lõpuarve. Niimoodi on juba kaheksa juhtumist märgitud. Töölised aga kõige parema tahtmise juures masinate käiku nii reguleerida ei saa, et alati 130-ni päevas välja jõuaks. Tööd on halvad. Ka meistrid saavad sellest aru. Nii tegi kangrutemeister tööliste kohuseks, et kangad paremini käiksid, kui neid parafiiniga määrada. Töölised seda ka tegid. Kangatükid aga tulid tagasi, ei võta värvi peale. Kes süüdi? Otsiti tööliste korterid läbi, kellelt leiti parafiini, kirjutati nimi üles. Nii meister käskis ja juhatas, kuid tööline peab vastutust kandma.“

Päris avalikult püütakse maksta panna 10-tunnilist tööpäeva, niimoodi annab poolmeister teada, et täna tehakse kella 5-ni ja rohkem mitte midagi. Hakkab tööline ükskord vastu, teine, kolmas kord veel, siis on ta meistrite viha all ja igasugused töötegemise võimalused võetud. Poolijatele ütleb direktor, et ületunnitöö tegemine sünnib teie huvides, kui pole sellega rahul, siis oleme sunnitud poolijate arvu vähendama. Kuid tehtavaid ületunde ei võta vabrikuvälitsus arvesse, vaid nimetab tunnid pärast 8-tunnilist tööd ikkagi harilikuks tööpäevaks. Sama 130-margalise päevapalgaga peab ka tubli kangur välja õpetama õpilase, mis sunduslik. Selle eest maksetakse naeruväärt tasu, õpetajale — 50 marka, õppimise ajal pead aga masinad seisma panema, et õpilast tutvustada masinaga, pead ära parandama kõik rikked, mis õpilane teeb. Ka see on takistus 130 marka päevas välja teenida. Igasugust survet avaldatakse tööliste peale, kui ei suuda, oled lolegeja, kui nõuad parandust, oled kommunist, keda värava taha tuleb heita. Ka on töölistel veider kuulda, et töökaitse komissar töölisi ei taha uskuda. Meie, töölised, näeme ära, et meie palku ei kõrgendatud, vaid kärbiti. Sellepärast töölised Balti puuvillavabrikus näevad, et praeguse elukalliduse ajal peaks päevapalk 200 marka olema, mitte vähem.“ Teiste sõnadega: Härra minister on sarnase määrusega ise hoolitsenud selle eest, et vabrikandid sellest määrusest mööda pääsevad ilma tööliste palku tõstmata, veel enam, nad võivad seda kasutada otsekohe palgade alandamise

mõttes. Seisukord on aga tööstustes praegu sarnane, et palka tingimata kõrgendama peab, kui ei taheta, et osa töölisi peab näljasurma surema.

Tooksin Pärnu kohta paar näidet ajalehe „Ühenduse“ kirjelduse järgi: Hakkame peale kompvektivabrik „Progressiga“: „Selle eriala öeldakse olevat vähilakaga kompvekid: nähtavasti sellepärast roomaski ta oma edumeelse nimetuse peale vaatamata tööliste palga suhtes tagurpidi sarnase häbematusena, et otse imestama peab. Tunnitasu naistöölisele 8—16, 25 marka. Nii siis 8-tunnilise tööpäeva juures „tervelt“ 64 marka päevas! Ja üksikute tööliste kuuteenistused 25—26 tööpäeva juures: 1616, 1624, 1671, 2020, 2080 jne. marka! Ma arvan, siia ei tarvitse enam midagi juurde lisada, need arvud kisedavad ise endi eest.“ (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Kus see nii on?) See on Pärnus, kompvektivabrik „Progressis“. Edasi loeme samast kirjast: „Aga „Progress“ ise muudkui paisub, nii ehituste kui autode suhtes.“

Võtame „Progressi“ tööstuskaimu „Diviinia“. Üks naistöoline on teeninud 2 tööpäeva ei enam ega vähem, kui tervelt 96 marka, see on 6 marka tunnis.“ Härra Tief peaks selle arvu võtma ja oma kabineti seinale paigutama, et talle see hästi silma paistaks, võib olla, et see tallegi midagi ütleb. (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Oli see vilunud tööline?) Seda ütlen ma pärast.

„Nüüd korgitööstus. Vennad Auster. Tunniteenistus tükitöö juures 10,5—16,5 marka ja poole kuu tasu: 1086, 1176, 1242, 1564 jne. marka. Kõige kõrgem palk 3206 marka 50 penni pooles kuus.“

Müller'i korgivabrikus peavad naistöölised tükitöö otsas orjama 1300-, 1767-, 2300-margalise kuupalga eest, saades 7,2—15 marka tunnist.

Mis võiks siia veel juurde lisada,“ ütleb kirjutaja. Need on palgatingimused, mis maksid enne kui minister oma kampaaniat algas.

Samad palgad maksavad praegugi. Kui töölised palga kõrgendamatajätmise kohta esitasid kaebekirja töökaitse komissarile, siis viimane oli arvamisega, et ta oma kohused on täitnud sellega, et ta ettevõtjaid õpetanud, kuidas palgakõrgendamisest mööda hiilida.

Vastava määruse § 8. öeldakse: „Selle kava täitmise järele valvab töö-hoolekandeminister“.

Vaatleme, kuidas ta seda töökaitse komisariide kaudu teostab.

Pärnus on töökaitse komissariks härra Treufeldt. Tema on nähtavasti arusaaja inimene, ta taipab otsekohe, mis härra minister tõeliselt tahab. Ta oskab vahet teha,

mis seisab must valgel ja mida tuleb lugeda ridade vahelt. Mis see härra on teinud? Ma toon paar näidet tema tegevuse kohta ses suhtes, kuidas ta palgakõrgenduse täitmise järele siinamaani on valvanud. „Cibiuse“ leivavabriku omanik mõtleb ja mõtleb: keeruta nii või keeruta teisiti, aga ei pääse sellest, et tööliste palka kõrgendada. Siis teeb see härra visiidi töökaitse komissari juurde. Tuleb sealt tagasi, nägu hiilgab tal peas. On käes see, mida ta ise asjata otsinud: kõik töölised õpilasteks ja asi nudi! Ettevõtja on õnnelik ja töökaitse komissar rahul: palgakõrgenduse nõudest on mööda hiilitud. Selle juures on lausa pettust tarvitatud. Nagu mujalgi, on „Cibiuses“ töölised palgaraamatud. Neis on tööloised andnud allkirja, et nad on nõus töötama teatud tingimustel. Eelpool allkirja on paar tühja rida ja sinna on töökojaomanik kirjutanud: „Määramata aja peale võetud õpilaseks“. Ma arvan, et sarnane talitamine on lausa seadusevastane ja kriminaalne. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Seda ei tohiks teha!) Härra tööhoolekandeminister, Teie peaksite valvama selle järele, et Teie ametnik koha peal ei õhutaks ettevõtjaid sarnasele sammule. Õelge sellele härrale Pärnus, kohapeal, et ta niiviisi talitada ei tohi.

Edasi vaatleme Austeri korgivabrikut. Seal on samuti palgakõrgendusest mööda hiilitud. On seatud üles kategooriline nõue: töötasu jääb endiseks. Aga töölised peavad endise töötasu juures vähemalt 168 marka päevas ära teenima. Kes seda ei suuda, võtku lõpuarve.

Mind huvitaks, härra minister, kas Teie ise oma määrusest ka nii aru saite, et seda määrust tuleb kasutada selleks, et tööandja võiks oma töölised päevapealt minema peksta, ehk aastad otsa töötanud töölised õpilasteks kirjutada.

Õpilaste vabritseerimise asi on kõigekebedamalt välja kukkunud samas „Progressis“, mille palkade kohta ma eelpool mõne näite toin. Seal on ettevõtte omanik Vesset, rahvuselt juut, juba oktoobri algul töölised oma juurde kutsunud ja neile esitanud nõude: hakaku töölised kõik õpilasteks. Härra minister küsis, kas need mitte õpilased ei ole, kes niivähe palka saavad. Ma ei tea, mis Teie sõna „õpilase“ all oma määruses olete mõelnud, aga minule on igatahes arusaamata see, kui kirjutatakse vilunud töölised õpilasteks. Võtame mõned näited. Seal on tööline Luise Pirs, kes on samas vabrikus töötanud 7 aastat kvalifitseeritud töolisena, nüüd aga on ta kirjutatud õpilaseks. (J. Piiskar, stp: Kui kaua minister siis ise peaks ministriõpilane olema! Haridusminister

J. Lattik: Teie olete juba 8 aastat õpilane, ei saa ikka? M. Laarman, põl: Kas ei saa ametit kätte?)

Seal on tööline Hedvig Perens, kes on töötanud „Progressis“ üle aasta. Talle on esitatud nõue: „Teie annate allkirja, et hakkate õpilaseks.“ Tööline tõrkus seda tegemast, leidis et ei ole mingisugust põhjust teda, kes enam kui aasta on oskustöolisena töökojas töötanud, teha õpilaseks. Samasugune nõue on esitatud ka teistele töölisele. Kes allkirja andmast tõrkus, lasti lahti. Lahtilastud töölised läksid abi otsima komissari juurde. Seal öeldi neile: „Mis teie tahate? Iga tööandja võib oma töölise lahti lasta igal ajal, kui ta aga tahab. Teil ei ole mingisugust õigust nõuda, et Teid peaks tööle edasi jäetama, kui tööandja teist lahti tahab saada.“ Ja kolm vanemat töölised lastigi lahti. Pärast lasti veel lahti kümme konna töölised. „Progressis“ töötab üldse 42 töölised, neist on ainult 12 sarnased, keda on austatud nimetusega „tööline“. 30 on kirjutatud õpilasteks ja neist 30-st on suur osa sarnaseid, kes aastate kaupa „Progressis“ töötanud.

„Progressis“ paistab asi olevat nii, et terve see õpilasteks loomise operatsioon võeti pärast seda, kui härra Vesset — „Progressi“ omanik oli käinud töökaitse komissari juures nõu küsimas. Mul on sellepärast põhjust konstateerida, et siin töökojaomanik töötas kohaliku Pärnu töökaitse komissari otsekohele näpunäitel. Tagajärg on see, et vabrikant ühelt ja härra tööhoolekandeminister teiselt poolt on kätte saanud selle, mis nad tahtsid: palkade mittekõrgendamise. „Progressis“ on tänapäev tööpalgad samad, mis nad olid enne. Ma kannan ette mõne näite:

Seal on tööline Liidia Kattai töötanud 24 päeva ja saanud selle aja eest palka $7\frac{1}{2}$ marka tunnis, nii siis kuu kohta 1440 marka. Õelge mulle, härra minister, kas saaksite Teie selle summaga kuu aja kestes ära elada, või käiks see Teil üle jõu? Edasi on tööline Herta Treyenfeld, kes on teeninud 25 päeva jooksul 1107 marka. Tööline Helmi Tuisk on 26 päevaga saanud 1630 marka. Kalbus Henriette on 11 päevaga teeninud 526 marka, nii siis natuke vähem kui 50 marka päevas. Siis Emma Hildunen 23 aastat vana, kes juba 3 aastat „Progressis“ töötanud ning on teeninud 26 päevaga 2330 marka. Talle tehti ettepanek, alla kirjutada, et ta nõus on õpilaseks hakkama, kui ta sellega nõus ei olnud, siis kutsus ettevõtte juhataja ta enda juurde ja sõimas ta näo täis. Lubati kord töölisele palka tõsta 20% võrra, kuid tingimusel, et nad ütleksid, et neid ei olla sunnitud õpilasteks hakkama. Teie näete, siin on isegi

otsekohese pettusega tahetud toime saada. Minu arusaamise järgi peaks töökaitse komisjar tööliste huviseid kaitsma, aga mitte aitama neid lahti kangutada. Härra minister on lubanud seda asja järele uurida lasta. Ma loodan, et kohalikule töökaitse komisjarile meelde tuletatakse, mis ta kohus teha ja mis mitte.

Veel tooksin ma mõned näited. Seal on tööline Marie Jakobson, kes 25 päevaga on teeninud 2851 marka. Minna Udikas, kes teeninud 24 päevaga 2430 marka, Panoff Veera, kes on teeninud tükitööga 25 päeva jooksul 1759 marka. Härra minister, võtke ja jagage need arvud tööpäevade peale, siis näete teie, et ei tule välja see norm, millise näeb ette palgakõrgendamise määrus. (Tööhoolekandeminister O. Tief: See ei ole määrus.) Mis too siis on? Tähendab terve see kampaania on torm veeklaasis. Mina Teie seisukohast küll aru ei saa. Kui mitte muidu, siis vähemalt oma prestiihi pärast peaksite Teie nõudma, et Teie määrust täidetakse. Muidu tulevad töösturid veendumusele, et teie ümmargune null olete, kes küll teatud määruse paberile paneb, aga katsetki ei tee seda maksma panna. Lubage öelda, härra minister; see on siis pettus, millega Teie olete hakkama saanud. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Mitte et midagi ei ole, see on täiesti vale, mis Teie räägite.) Härra ministri vahelhüüdeid arvesse võttes on mulle selge, et see määrus, et need paberilepandud paragrahvid, mis mitte kedagi mitte millekski ei kohusta, on mõeldud vaid selleks, et halbu palgatingimusi veel halvemaks muuta. Härra Teemandi kabinet on enesele truuks jäänud, ja härra Tief on näidanud, et ta on kenam lilleke selleks Teemandi buketis. Võtke valitsuse deklaratsioon ja lugege, mis see härra deklaratsioonis kirjutab. Ta lubab hakata korraldama tööliste palgaolusid ja palgatingimusi. Lugege, härra minister, see osa deklaratsioonist enne magamaminemist läbi, võib olla taipate Teiegi, et see antud lubadus Teie teatud kohustused peale paneb. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Need kohustused on täidetud.)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Johanson'i poolt on esitatud järgmine üleminekuvormel: „Ära kuulatas Vabariigi Valitsuse vastuse Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palgade asjus, tunnustab Riigikogu, et Vabariigi Valitsus, kõrvaldades eelmise valitsuse poolt 19. okt. 1925 a. moodustatud valitsuse, töösturite ja tööliste esitajatest palgakomisjoni

ning sõlmides kokkuleppe töösturitega ilma töölisestajate osavõtuta, on tööliste seisukorda palga, korteri ja töötingimuste suhtes halvendanud, peab Riigikogu tarvilikuks, et Vabariigi Valitsus võtaks käsitusele abinõud tööliste palgaolude ja teiste elu- ning töötingimuste parandamiseks ja läheb päevakorras edasi“.

Kuna Riigikogu koosolek on 2 tundi kestnud, kuulutan $\frac{1}{4}$ -tunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.20 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Tööhoolekandeminister **O. Tief**: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Tööliste palgade reguleerimise küsimus on sotsialistide ridadest ägeda kallaletungi valitsusele välja kutsunud, on tarvitatud väga tugevaid ja haavavaid ütelsusi. Ma ei taha oma vastuses reageerida sama viisiga, vaid katsun küsimust asjalikult valgustada ja tehtud etteheiteid tagasi tõrjuda. Peatun sellepärast faktide juures.

Siin on ette toodud mõningaid niisuguseid asjaolusid, mis pidid nagu ümber lükkama, et palgade parandamist ei ole olnud praeguse valitsuse ajal. On toodud andmed Narva, Tallinna ja Pärnu raiooni kohta. Pean tähendama, et Tallinna raiooni kohta on ainult ühest kohast andmeid ette toodud, see on Balti puuvillavabrikust, sellest ma järeldan, et kõnelejad mujal väärnähatusi ei leidnud, mis Tallinna laialdast tööstust silmas pidades allakriipsutamist vajab. (B. Eilmann, stp: Roter manitselluloosijuures!)

Nüüd läheme nende üksikute nähtuste juurde üle. Narvast öeldakse, et „Kreenholmi“ vabrikus ei ole läbi viidud palgade kõrgendamine. Seal on ette toodud, et korteriolud on halvemaks läinud ja palgad vähemaks, kuid suuremalt jaolt need andmed on ekslikud. (M. Martna, stp: Kas Teie andmed on ekslikud?) Korteri ja natuura leping, mida arvustas rkl. Klesment arupärimise põhjendamisel, on maksma pandud 1. jaanuaril 1926., kui praegust valitsust sugugi ei olnud, mispärast hakate praegust valitsust süüdistama. (O. Gustavson, stp: 6. oktoobril 1926.! Vahelhüüded pahemalt poolt.) See on normaal palgaleping. (Vahelhüüded.) Ma räägin üksikutest

tingimustest selles normaallepingus, mis arvustatud välja on kutsunud. Need on maksma pandud enne praegust valitsust.

Mis puutub nüüd palgaoludesse „Kreenholmis“, siis ma juba tähendasin, et üksikud nähtused on olnud, kus korterite ümberhindamise tõttu on tõesti mõne üksiku tööliste palgaolu halvenenud. Aga valitsuse ülesanne ei ole iga üksiku tööliste palgaolude parandamine. Selleks on tööliste organisatsioonid. Meil oli tarvilik üldist palgaolude parandust läbi viia ja selle kohta toon andmed. Oktoobrikuus on rohkem palka välja maksetud kui septembris 2.172.572 marka, ja kui seal taha arvata korter, küte, valgustus, üldse natuuras makstav palk, mis teeb kokku umbes 856.000 marka, siis tegelikult on ikkagi rohkem palka maksetud 1.316.000 marka. (V a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Ma kordan: kui üksikute tööliste palgaolud on halvenenud, siis on valitsusel raske aidata. Valitsus ei ole selleks, et ta iga üksiku tööliste palgaolu eest peab hoolitsema. Selleks on tööliste organisatsioonid ja ametiühisused. (V a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t: A g a k u i a m e t i ü h i s u s e d s u l u t a k s e ? — J. Vain, stp: See ei ütle mitte midagi! — M. Martna, stp: Valitsus ei ole püüdnudki!) Mis puutub Balti puuvillavabrikusse.....(O. Gustavson, stp: Räpinas oli palgamaksimine veel suurem!) Räpinas makseti mitme kuu eest korraga.

Mis puutub Balti puuvillavabrikusse, siis on ette toodud, et ka seal on korterite ümberhindamise tõttu palgad langenud. Pean ütleva, et siin natuuras maksetavat tasu ei olnud, vaid korterid olid juba ennemalt töölistel tasulised ja palk makseti eraldi välja. Kui vabrik valitsus tõstab korterite hinda samal ajal kui teised majaomanikudki, siis siin otsekohe Vabariigi Valitsus ei saa midagi ära teha. Igatahes pole oktoobrikuus korteritehinda kõrgendatud. Kavatsetud, kuid seni teostamata hinnakõrgendus pidi töökaitse komissari andmete järele 17.000 marka välja tegema. Selle juures on palga kogusumma tõusnud 400.000 marka. See on ikkagi tuntav palgakõrgendus.

„Aseris“ ei ole üldse palgakõrgendusekava läbi viidud. „Aseri“ vabrik teatas mõni päev tagasi kirjalikult, et töö osalt seisab, ja palus luba palgakõrgenduse teostamist edasi lükata. Meil selles asjas on läbirääkimised käimas. Nii et seal ei ole üldse palgakõrgendust läbi viidud. Kõik andmed, mis siin ette toodi, on ekslikud. (J. Klement, stp: Need on väga õiged ja täpsed andmed.)

Mis puutub Pärnu raioonis, siis olid seal läbirääkimised kõige vähem edukad, selle-

pärast, et seal ei ole suurtööstust vaid väike- ja kesktööstus. Nende suure arvu tõttu oli valitsusel raske läbirääkimisi pidada, ja meie seal ei saavutanud mitte palju kokkuleppeid.

Nagu juba varem tähendasin, ei ole valitsuse ettepanek läbi viidud kõigis tööstustes, vaid teatavas osas; 6,4% tööstusettevõtetest ei ole see kava mitte läbi viidud.

See läbiviimine on praegu käimas. See asjaolu aitab seletada, miks Pärnus see kava suuremal määral läbi viidud ei ole.

Mis puutub „Austerisse“, siis on minul protokoll olemas, kus töökaitse komissar teatab, et seal palgakõrgendus läbi viiakse. Mis puutub kahesse veel ettetoodud vabrikusse, nimelt „Progressisse“ ja „Cibiusesse“, siis on need väikesed tööstusettevõtted, mille kohta meil otsekohe andmeid ei ole. Seal töötavad kummagis kõigist mõnedkümmend töölist. (V a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Teie peate mees pidama, et meil tööstusettevõtteid on üle 2000-de ja kõigi kohta meil täpseid andmeid ei ole. Vastavad korraldused on tehtud vanemale töökaitse komissarile, et need asjaolud saaksid selgitatud. See oleks õienduseks asjaolude kohta, mis ette toodi tööstusettevõtete suhtes.

Aga nüüd läheme selle juurde üle, kuivõrd valitsus võis ja pidi läbi viima palgakõrgendust. Esiteks, kas on meil olemas mingisugune sundmäärus, või on olemas ainult kokkulepe? Ma olen kogu aeg siin sellest kõnelenud, ja see peaks selge olema, et mingisugust sundmäärust valitsus välja ei ole andnud. Valitsus teostas vahemehena tööliste ja töösturite vahel, (O. Gustavson, stp: Tööliste käest ei küsita üldse mittel!) katsudes nende vahel kokkulepet saavutada. (M. Martna, stp: Millal töölistel valisid Teid oma vahemeheks?) Vahemees ei pruugi sugugi praegusel korral valitud olla. (M. Martna, stp: See tähendab, Teie võtsite teatud ülesande enda peale!) Muidugi, võtsime meie enda peale teatud ülesanded ja oleme neist huvitatud pooli informeerinud, nagu ma siin rääkisin. Igatahes oleme meie selles vahemehe osas nähtavasti väga südilt tööliste huvisid kaitsnud, muidu ei oleks opositsioonis niisugust märkust tehtud, mida ma teile siin ette kannan. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t: Mida rääkisite siis, kui töölistevanemad käisid Teie pool, ja mida räägite nüüd?) Minule öeldi siin, et ma õieti ei olevat rääkinud, lubage, et ma loen ette stenogrammi härra Schulbach'i kõnest:

„Vabariigi Valitsus ei pea mitte oma kohuseks mõlemi poolte arvamist ära kuulata, vaid

peab tarvilikuks töölisi täiesti nendest läbirääkimistest kõrvaldada ja astub ise teatud viisil tööliste asemele, tekib huvitav palgavõitlus, mida kuskil maailmas nähtud ei ole — palgavõitlus valitsuse ja tööandjate vahel, tahaksin peaaegu öelda, klassivõitlus!“ (M. Martna stp: Nagu näha, ei ole ministeri kõnesisust arusaanud!)

See on täpselt siin nii öeldud, siin on igatahes see mõte väljendatud, et valitsus on talitanud tööandjate vastu, valitsus on pidanud klassivõitlust tööandjate vastu. Seda ei ole aga olnud. Mina hüüdsin härra Schulbach'i kõnele vahele, et see nii ei ole olnud, meie oleme talitanud vahemehena, püüdes kokkuleppele viia mõlemaid pooli. Töösturid olid meiega kontaktis sellepärast, et nendega peeti läbirääkimisi palgakõrgenduse üle, kuna aga töölised kogu aeg sellest informeeritud olid. Kokku viia töölisi ja tööstureid ei olnud mõtet. Otsekohe ühenduse vajadusel ei oleks töölised raske olnud töösturitega ise läbi rääkida. Kui meie vahemehena talitame, siis ei tähenda see mitte seda, et meie peame pooled ninapidi kokku viima ja kõik kolmekesi koos läbirääkimisi pidama. (J. Piiskar, stp: Härra Tief, kui Teie karikatuurlehes on, Teie usute kohe, et karikatuur Teie nagu on!) Kui karikatuur tabav on, siis küll, aga minu karikatuur ei ole kahjuks veel lehes olnud.

Siis tuuakse ette, et töölised on abitus olukorras, et töölise ametiühisused on sulutud. (L. Johanson, stp: Rimmu veski hakkab käima!) Tuuakse ette, et töölised ei ole streigivabadust, et sellepärast valitsus peab normeerima töölise palku. Esiteks ei ole see õige, et praeguse valitsuse ajal ametiühisusi on sulutud. Ametiühisuste sulgumine on ette võetud siis, kui koalitsioon ulatus seinast seinani, siis kui sotsialistlik rühm oli valitsuses. (L. Johanson, stp: Ei olnud sel ajal!) Sel ajal, kui Teie seltsimees Ast valitsuses istus, sel ajal anti riigikaitse seadus välja. Igatahes praegune valitsus seda teinud ei ole. Ma ei eita, et niisugused ametiühisused, kus riigivastane vaim valitseb ja igasugused kuritegelikud nähtused maad võtmas, sulutakse. (L. Johanson, stp: Kas ametiühisused on riigivastane nähtus?) Ka praegune valitsus peab niisugust sulgumist soovitavaks nähtuseks. Mina arvan, et töölised ametiühisuste kaudu tööandjatega läbi rääkides oma palku võiksid ise püüda normeerida ja iseenesest mõista võivad nad selle juures kõiki seaduslikke abinõusid tarvitada. Ja valitsus peaks jääma rohkem vahemeheosasse, nagu ta meil on jäänud. Kuskil mujal maailmas ei ole sarnast seisukorda, mida teie

nõuate, nimelt et valitsus peaks üksikasjalikult palgad normeerima. See on täiesti ekslik seisukoht. Ainult üksikutes riikides Lõuna-Ameerikas on kindlad palgaalamäärad maksmata pandud. Kuid mujal see nii ei ole. Mujal normeeritakse palku kokkuleppe teel, ja kui kokkulepe saadud, siis kuulutatakse need sündslikuks teatud vabrikute või tööalade kohta. Teatavasti ei ole ka Inglismaal palgade normeerimine Teie soovile vastaval kujul läbi viidud. Inglise töölised nõudmine söekaevurite streigi ajal oli, et maksmata pandaks üleriiklikud palgatariifid. Aga teie teate, et valitsuse vahetalituse peale vaatamata see läbi ei läinud. (A. Anderkopp, tões: See on valitsuse oma poliitika.) Kuigi see ka Inglise valitsuse poliitika oleks, siis on ikkagi kindel, et kultuurriikides, kus tööstuse olud palju tervemad, ei ole sarnast palgade normeerimist läbi viidud. (M. Martna, stp: Miks Teie siis seda tegema hakkasite?) Mina räägingi, et valitsus oli vahemeheks, ja meie ei ole mingisugust määrust palgade normeerimiseks välja andnud. (L. Johanson, stp: On palgatariif ka maksmata pandud? — J. Piiskar, stp: Kust tema seda teab?) See oli etteheide opositsioonilt, ja mina tahan selle ümber lükata.

Nüüd läheme küsimise juurde tagasi, kas on palku üldkokkuvõttes kõrgendatud. Mina tõin vastavad andmed ette siis, kui vastasin arupärimise peale, ja neid andmeid ei ole keegi kogusumma suhtes ümber lükanud. Tõin ette andmed, kuivõrd palgad on kõrgenenud, ja need faktid on püsima jäänud. Meile võidakse öelda, et sellega on vähe kätte saadud. Kuid öelge, kas oleks nende abinõudega, mis meil praegu käes on, rohkem võimalik kätte saada. Ma võin öelda, et töölised ei ole otsekohe ega oma organite kaudu suurt survet töösturitele avaldanud. Ükski eelmine valitsus — ma võin seda kindlasti öelda — ei ole töölise palgaolude parandamiseks ka seda ära teinud, mida meie teinud oleme. Mina ei taha seega etteheiteid teha eelmistele valitsustele, kus ka teie, härrad sotsialistid, esitatud olite, vaid ma pean konstateerima fakti. Näidake üks valitsus, kes oleks töölise olukorda niivõrd püüdnud parandada, et mulje oleks tekkinud, nagu rkl. Schulbach'il, et praegune valitsus on klassivõitlusesse astunud tööandjatega, olgugi et see mulje ekslik on. Ükski eelmine valitsus ei ole palgaolude parandamisele kaasa aidata jõudnud, ja kui praegune valitsus seda on teinud, siis ei või temale sellepärast etteheiteid teha. Mina arvan, et kui valitsus siiski on suutnud midagi palgaolude parandamiseks ära teha, siis tunnistab see, et valitsusel teatav

autoriteet on töösturite kui ka tööliste juures. Just valitsuse moraalse autoriteedi läbi on võimalik olnud palgaolude parandamist läbi viia ja mitte mingisuguse surveabinõu tarvitamisega. (A. Anderkopp, tõer: Jätke see jutt parem ära! — L. Johanson, stp: Oleks hea, kui Teie lõpetaksite. Riigivanem oleks väga tänulik.) Mina usun, et see kõne Teile ei meeldi. Siin tähendati enne, et valitsusel on saama maia ja mõeldakse selle juures ka seda, et maa-reformi teostamisel valitsus jagab maad ja metsa. Sellest järeldatakse, nagu oleks valitsusel saagihimu, et tahetakse rahuldada üksikute huvid. See on igatahes väga iseloomustav seisukoht maa-reformi suhtes. Kuid üksikute huvides ei ole maid jagatud, vaid läbi on viidud riiklikult tarvilik reform. (L. Johanson, stp: Teie ei ole seda reformi läbi viinud. — M. Laarman, põl: Härra Tief, lubage mõisnikkude maad tagasi, siis nad on rõõmsad! Hulgalised vahelhüüded.) Kui see märkus käib asunikkude kohta, siis võin öelda, et vabadusevõitluse ajal sõdisime just meie, aga mitte teie. (Hulgalised vahelhüüded.) Kui vahele hüütakse Maapäeva laiali-ajamisest, siis ei ole mina sellest kuidagi osa võtta saanud, sest isiklikult olin sel ajal tegevas väes põhja frondil, aga mitte Tallinnas.

Sellepärast lõpukokkuvõttes võin öelda, et kui süüdistatakse valitsust, et valitsus on klassivalitsus, siis see tõeloledele ei vasta. Ma ütlen, kui tuleks niisugune valitsus, nagu teie tahate, siis oleks see diktatuurivalitsus. Praegune valitsus seisab demokraatlikkude põhimõtete alusel, ja meie eitame igasugust diktatuuri ning selles mõttes, kui meie ette võtsime tööliste olukorra parandamise, siis ei teinud meie seda klassi huvides, vaid rahva huvides, sest meie valitsus on rahvuslik valitsus.

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Klesment'il.

J. Klesment (stp): Härra töö-hoolekandeminister ütles, et „Kreenholmi“ vabrikus olevat uus üürileping maksma hakanud 1. jaanuaril 1926. a. Lubage, et ma ette kannan kuulutuse, mis kannab daatumit 30. sept. 1926. a., ning on järgmine: „Lõpuliku läbirääkimiste põhjal töö- ja hoolekandeministeeriumiga 30. septembril 1926. a. teatatakse käesolevaga kõigile „Kreenholmi“ manufaktuuri majade korteriüürijatele, et 1. oktoobrist 1926. a. on üürivahekord olemasolevatel tingimustel lõpetatud ja on korterite peale alljärgnevad normaal üürihinnad kindlaks määratud, missugused tuleb mõista ilma valgustu-

seta ja ilma kütteta.“ Edasi tuuakse ette üürihinnad ning lõpuks „korterite valgustuse eest saab võetud mk. 50.— iga 16-küünlalise elektrilambi pealt kuus.

Korteriüüri ja maksu valgustuse eest maksavad korteriüürivad manufaktuur kassasse, korralikult poole kuu viisi.

Lepingud korterite peale sõlmitakse „Kreenholmi“ manufaktuuri majade valitsuses, uus kontor nr. 44, äripäevadel k. 8—4 p. l. Kes lepinguid kuni 15. oktoobri 1926. a. ei ole sõlminud, loetakse äraütlenuks ja nende käes olevad korterid saavad teistele soovijatele edasi antud.“

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on härra töö-hoolekandeministril faktiliseks märkuseks.

Töö-hoolekandeminister **O. Tief**: Minu faktiline õiendus käib nende korterite üürilepingute sisu kohta, mida tsiteeris härra Klesment, ja kus ta tõi ette kõik tingimused, mis selle lepingu teevad mittevastuvõetavaks töölistele. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Need lepingupunktid, millest rääkis härra Klesment, on maksma pandud enne palgakõrgendust. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Mul on siin trükitud palgaraamat olemas ja seda võib igaüks vaadata. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) See, mille kohta Teie vahele hüüate, ei ole üürilepingu sisu, vaid ainult ülesütlemine.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Ma pean ettekantud teadete suunas härra ministrile vastu rääkima. Härra minister kahtles meie teadete juures. Aga mina ütlen, et need andmed, millistega härra minister opereerib, õiged ei ole. Vaatamata selle peale, mis härra Klesment ette tõi, on mul järgmist öelda. Augusti algul läinud aastal, kui „Kreenholmis“ streik kaalupeal oli, kuhu poole ta areneb, käisime mina ja minu parteisõber Klesment „Kreenholmi“ vabrikus, ja meil oli jutuajamine just ka majandusosakonna direktoriga nende korterite suunas. Majandusosakonna direktor ütles seekord, et ta on ennegi vabrikuvalitsusele nõu andnud, korteriteandmist ja üüri teisiti korraldada. Sel silmapilgul, nimelt augusti algul ei olnud veel midagi uuesti korraldatud, vaid majandusosakonna direktor rääkis, et ta on vabrikuvalitsusele nõu andnud nüüviisi korraldada, et need töölised, kel linnas oma korterid, selleläbi kahju ei saaks. Tähenab, üürid ei olnud mitte enne 1. jaanuari korraldatud, ja kui härra minister sarnaste andmetega opereerib, nagu oleksid nad enne 1. jaanuari korraldatud olnud, siis ei ole need andmed õiged. (J. Piiskar, stp:

Kas härra Penno nüüd ei ütleks, kes valetab? Vahelhüüe.) Mis nüüd sellesse asjasse puutub, siis härra minister läks (Töö-hoolekandeminister O. Tief viib kõnelejale raamatud.) Kui Teie lubate, ma võtan nad oma laua juurde kaasa, ma uurin neid seal. (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Siin on trükitud must valge peal.) See on väga võimalik, et Teie trükitud raamatutega ennast sassi vedada lasete. Meid on kaks tunnistajat siin, kes majandusosakonna direktoriga selles asjas kõnelesid. Üüri korraldus on nüüd sedaviisi Vabariigi Valitsuse kui vahemehe vaheltsobitusel nõnda maksuma pandud, et töölised kohtusse peavad minema, et oma õigusi kaitsta. Sest Vabariigi Valitsus on maksvast üüriseadusest mööda läinud. Aga niisuguse ametliku korraldusega töölisi sundida, et nad kohtusse peaksid minema selleks, et oma õigusi kaitsta, ei ole sugusi tänuväärt vahetalitus. Nagu ma juba tähendasin, ei olnud härral ministril korterite moraalse külje saneerimiseks midagi öelda! Aga ometi ütleb härra minister, et valitsus on rahvuslik valitsus. Rahvuslik valitsus ei tohiks aga selle peale ükskõikselt vaadata, kui töölised perekonnad hukka lähevad viletsates korterioludes, kus mitu leibkonda ühesainsas väikeses toakemes elab. Härra minister rõhutas seda vahemeheosa, aga see on väga vilets vahemeheosa, mida keegi omale nõnda öelda, oktrueerib, see tähendab, ise võtab. Palga ja töötingimuste vahekorra lahendamine on tööandjate ja töölise asi. Valitsus peab selle peale vaatama, et see asi seaduslikus raamis sünniks, ta peab selle eest hoolt kandma, et nõrgem pool kahju ei saaks. Tähendab, palgaküsimuse lahendamine on ikka kahe asjasthuvitatud poole asjaks olnud. Ühelt poolt töölised, teisel pool tööandjad. Valitsus läks töolistest mööda, võttis vahemeheosa omavoliliselt enesele, sellest hoolimata, kas töölised sellega nõus olid, ja koguni ilma, et töölised omalt poolt tingimusi oleksid üles seada võinud. See on niisugune seisukord, millega töölised kuidagi rahul olla ei või.

Omavalitsuse kaudu teatavaks, et töölised on palgakomisjoni koosolekul läbirääkimistega ainult aega viitnud, ja sellepärast ongi valitsus poolte ühised läbirääkimised lõpetanud ja vahemeheosasse astunud. Aga niisugustes asjades ei saa ilma läbirääkimisteta läbi. Kui meie täna siingi läbirääkimisi peame, siis võib olla on ka see härra Tief'i arvates tühine ajaviitmine, aga ilma selleta ometi edasi ei saa. Kus inimestel huvid kaitsta, seal peab ka läbirääkimiste ajaviitmine võimalik olema.

Aga meie valitsus mõtles, et mis töölised seal ilmaaegu vaidlevad, saadame nad koju,

küll meie ise asja korda seame. Nüüd ütleb härra Tief, et endine palgasumma 44 miljonit 1. okt. järele üle 1 miljoni on tõusnud, see on palk on kasvanud, olgugi, et üksikud töölised võivad selle juures küll vähem saanud olla. Aga keegi tööline ei oleks Vabariigi Valitsusele vahemeheena niisugust voli andnud, olgugi, et üksikud töölised halvemas seisukorda satuksid, kui enne. Niisugust voli ei oleks Teie keegi andnud. Ainult omavoliliselt võis valitsus seda teha.

Härra minister peab ettelugemisi töölisorganisatsioonidest, kuidas need tegutsema peaksid jne. Mina arvan, et meie teame seda natuke paremini, sest meil on rohkem aega ja huvi olnud töölisliikumise tegemist teha kui härra Tief'il. Meie teame, kuidas meie töölisorganisatsioonide käsi käib. Meie ei vaata praeguse valitsuse peale, kui mingisuguse lahutamata, taevast kukkunud üksuse peale, vaid kui endiste valitsuste jätkamise peale. Ja seda poliitikat, mida endised valitsused töölise suunas ajanud, seda ajab ka praegune valitsus edasi. Kui töö-hoolekandeminister ütleb, miks töölised organisatsioonid oma huvide eest ei võitle, siis vastame meie „Kreenholmi“ streigi mahasurumise taktikaga. Meil ei ole ununenud, kuidas valitsus „Kreenholmi“ töölise streigiorganisatsiooni ära lämmatas. Kas ei võinud valitsus „Kreenholmis“ pealt vaadata, nagu Inglise valitsus seda tegi? Inglismaal valitses ka erakorraline seadus, aga nüüd, kus enamjagu töölisi tööle on asunud, ja kus kodanlik pool siiski ette pani erakorralist seadust veel pikendada, ütleb Inglise valitsus, et kui 80% töolistest tööle on, siis anname tuleval neljapäeval teada, et erakorralist seadust enam tarvis ei ole. Meil aga, kus meie juba ammu rahu elame, tahetakse alles aasta pärast sõjaseadus ära kaotada. Ja „Kreenholmis“, kus nõrk streik lahti puhkes, kus igauks ütlema pidi, et sealsed töölised äärmiselt viletsates oludes elavad, ja et töölised seisukorda tingimata parandada tarvis, seal astus valitsus raskete suurtükkidega vahele, sõjaseaduse korralduste ja kõige valjusega, mis sõjaseadus võimaldab. Ja siis tuleb töö-hoolekandeminister ja küsib, miks töölised seda ja teist ei tee! Töölised, kes kaks ja pool tuhat marka kuus palka saavad, ja sellest oma perekondi ära elatama peavad, ei moodusta kuskil tugevaid võitlusorganisatsioone. Aga töölised oleksid isegi selle nõrga streigiorganisatsiooni kaudu mõnda kätte võidelnud, aga neile tegi valitsus selle, võib olla härra Tief'i erilise tarkuse põhjal, võimatuks.

Ja siis, kui töö-hoolekandeminister tahab sellega enesele siiski suurustades vastu rinda lüüa ja kiidelda, et see on tähtis palkade regu-

leerimine olnud, pealegi esmakordne, siis ei ole see õige. Meie ei taha rõhutada, et endised valitsused sellel alal ei tea kui palju oleksid ära teinud, aga mõne aasta eest ulatas palkade korraldamine praegusest korraldamisest kaugele üle. Kui praegune valitsus oleks tahtnud palkasid selle määrani tõsta, kui siis olid, siis oleks pidanud ühe miljoni asemel 44 miljoni juures vähemalt 20—30 miljonist jutt olema, sest elukallidus on vaheajal niivõrd tõusnud, et palkade reguleerimine nüüd hoopis suurema plussi oleks pidanud andma, kui see reguleerimine andis, mida õieti reguleerimiseks palkade tõstmise mõttes pidada ei saa. Ja see on täiesti arusaadav, kui tööliste ringkondadest kuulete, et see palkade tõstmine ei ole, vaid et sellega otsekohe on tahetud sellest mööda minna, et tööliste elamise võimalust anda nendes piirides, mida praegune ainete kallidus vajab. Seda ei saa töö-hoolekandeminister tagasi lükata. Sellest seisukohast vaadates oli see palkade tõstmine ainult komöödia ja muud midagi.

B. Eilman (stp): Töö-hoolekandeminister tähendas siin, et valitsus on püüdnud vahemeheks olla töösturite ja tööliste vahel, ja et töölisi on kogu aeg palkade kokkuleppe sõlmimisel informeeritud. Mul oli juhus osa võtta töölisesaatkonnast, kes käis Riigivanema kui ka töö-hoolekandeministri juures, ja ma võiksin tähendada niipalju, et need töö-hoolekandeministri sõnad ei vasta tõe. Kõigepealt, kui suvel käis töölisesaatkond, millest ma osa võtsin, Riigivanema juures ja esitas märgukirja, kus tööliste rasket seisukorda kirjeldati, ning mõned nõudmised üles seatud olid, palus Vabariigi Valitsust, et viimane astuks vahemehena töösturite ja tööliste vahele ning aitaks lahendada nende palgatingimusi, siis härra Riigivanem, luges esitatud märgukirja ja jõudes ülesseatud tingimuste juurde, viskas märgukirja lauale, ning ütles, mina ei räägi teiega, kui teie niisugust keelt tarvitate. Pärast hakkas siiski uuesti rääkima töölisesitajatega, ja kui siis töölisesitajad vist küll üle paari tunni Riigivanemale tööliste viletsat majanduslikku seisukorda ette kandsid, siis härra Riigivanem viimakski avaldas imestust, kuidas töölisel elavad. Töölisevanem Johanson'i paberivabrikust seletas ära, kuidas töölisel elavad. Tõi ette muuseas õige huvitavaid asju sellest, kuidas tööline enesele ülespidamist peab muretsema. Kõigepealt minna tööline ühte poodi, võtta seal t võlgu, ja kui võlg suureks kasvanud, läheb teise, kust jälle võlgu võtab, ja kui ka seal võlg suureks kasvanud, läheb kolmandasse jne. Ja nii peavad töölisel elama. Härra Riigivanem, kas pole õige, et selle peale

noogutasite Teie pead ja võtsite paberi ning hakkasite märkusi tegema. Peale selle, kui siis juba õige pikalt ja laialt oli vaieldud ja räägitud, soovitas härra Riigivanem maale minna tööle, muuseas ette tuues, et vaadake, mul oli niisugune õnnetu juhtumine — traktor läks katki, tahtsin teda parandada lasta, ot-sisin seppa, kuid seppa ei ole. Kui siis tööli-sed toonitasid, et egas igapäev traktorid katki ei lähe, siis ei olnud härral Riigivanemal midagi selle peale vastata. Ja enne kui tööliste-saatkond härra Riigivanema juurest lahkus, rõhutasin mina veel kord, et tervest sellest läbirääkimisest paistab välja, et Vabariigi Valitsus ei taha tööliste olukorra parandamiseks midagi ette võtta, ja et töölistel ei jää teist teed, kui end organiseerida ja ühisel jõul sundida tööstureid nende nõudmistele vastu tulema. Härra Riigivanem jällegi vihastas ja ütles, et ta minuga üldse enam ei räägi. Mina vaatasin, millal härra Riigivanem vihahoos vajutab nupu peale ja kutsub adjutandi ühes sõduritega sisse, et töölisesaatkonda välja ajada. Härra töö-hoolekandeminister ütles, et valitsus on püüdnud töösturite ja tööliste vahemeheks olla ja neile nende palgavõitluseks kaasa aidata. Kas see vastab tõe? Ma tooksin selle kohta mõningaid näiteid. Teatavasti on kestnud tööliste palgavõitlus juba aastaid. Tööliste esitused on mitmel ja mitmel korral pööranud palvetega töö-hoolekandeministri ja Riigivanema poole, et kutsutaks kokku töös-turite ja töölisesitajate vaheline komisjon, et selle läbi võimalust anda tööliste palga reguleerimisele asuda. Meie aga teame, et need tööliste ja töösturite vahelised komisjonid on istunud, ka valitsuse esitajad on neist osa võtnud, aga komisjonide töö ei ole tagajärgi andnud sellepärast, et valitsus on lihtsalt käsi laotanud ja seletanud, et tööstureid ei saavat sundida järeleandmisele, ja kõik komisjonide tööd jäid tagajärjetuks. Kui nüüd augustikuul, või umbes sel ajal, kindlasti ei mäleta, härra töö-hoolekandeminister oli asunud vabrikantidega läbirääkimisi pidama tööliste palkade üle, siis tõrjuti töölisel kõrvale. Alles siis, kui ajalehtede veergudel ilmus mõneraline teade, et töö-hoolekandeminister on läbirääkimisi pidanud üksikute töösturitega, siis olid tööli-sed huvitatud sellest, missugusele kokkuleppele on töö-hoolekandeminister jõudnud, mida üldse töösturid räägivad, ja kas nad kavatsevad palka tõsta, asusid jällegi töölise-tvanemate üldkoosolekul palgakomisjoni vali-misele, kellele anti volitus, pöörata härra mi-nistri poole palgakõrgenduse kohta seletuse saamiseks. Härra töö-hoolekandeminister seletas palgakomisjonile, et ühel osal töösturitel on kavatsus tööliste palku tõsta, kuna teine osa selle

vastu vaidleb. Küsimise peale, kui töösturid tööliste palku ei tõsta, tähendas töö-hoolekandeminister, et ta siis kavatses valitsusele esitada määruse, mille järgi maksuma pandavad need samad normid, mis maksuma pandi riigi tööstusettevõtetes, ja meie teame, et riigi tööstusettevõtetes maksetakse alammääradena mees-tööliste 168 marka ja naistele 152 marka päevas. Selle järele ei olnud loomulikult enam midagi rääkida, ja töölisteesitajad lahkusid. Mõni päev hiljem kutsus härra töö-hoolekandeminister esitajad oma juurde ja teatas, et nii- ja niisugusele kokkuleppele on jõutud. Sellejuures palus ta töölisteesitajaid, et nad ei räägiks sellest informatsioonist väljaspoole, sellepärast et see võiks saftuda ajalehtedeveerudele ja halvendada läbirääkimiste käiku. Töölised andsid lubaduse vaikida. Kuigi ajalehtedes informatsioon ilmus, siis sündis see selle tõttu, et härra minister kutsus ajakirjanikud oma juurde ja informeeris neid ise asjakäigust. Samal korral töölisteesitajad juhtisid härra töö-hoolekandeministri tähelepanu järgmistele asjaoludele: 1) et see kokkulepe ei rahulda töölisi, 2) et selles kokkuleppes on niisugused punktid, mis näivad tööliste kahtlastena ja 3) avaldasid soovi, et töö-hoolekandeminister võtaks lepingusse punkti, et praegusi tööliste palku ei oleks võimalik alandada. Selle peale tähendas härra töö-hoolekandeminister, et see on palgakõrgendamise, mitte aga vähendamise kava, mispärast töösturid palku vähendada ei saa. Härra töö-hoolekandeminister seletas siin, et tööliste palku on tõstetud ja et sotsialistide poolt ettetoodud väited tööliste palkade vähendamise kohta ei vasta tõeloludele, et need on nipped-näpped, siit ja sealt, ja et Vabariigi Valitsus ei saa üksikute tööliste huvisid kaitsta ja et praegu võib kõne alla tulla ainult see, kuidas üldse tööliste palku tõstetud on. Ta ütles muuseas, et Tallinnas, peale Balti puuvillavabriku, ei ole teateid olemas, et ei oleks tööliste palku tõstetud. Vähemalt ei olla tema pool töölistes kaebamas käinud. Kui töölistes ei ole käinud töö-hoolekandeministeriumis kaebamas, siis sellepärast, et nad on jõudnud veendumusele, et töö-hoolekandeministerium kui niisugune nende olukorda absoluutselt ei püüa lahendada, ikka ja alati seab töösturid eesõigustatud seisukorda, ja tööliste olukord kas jääb endiseks või isegi halveneb.

Näitena võin tuua Johanson'i paberivabriku. Johanson'i paberivabriku töölistevanem läks vabriku direktori juurde pärast seda, kui kokkulepe oli sõlmitud, ja palus teateid, kuidas on lugu tööliste palkade kõrgendamisega. Vabriku direktor vastas selle peale, et ta ei tunnista mingisugust palgakõrgendust, et vi-

listab valitsuse ja palgaseaduse peale. Lõpuks tähendas direktor töölistevanemale, et see on liiga teravaks läinud ja et ta seepärast saab lahti lastud.

Trummi tikuvabrikus on samasugune lugu. Trummi tikuvabriku töölistevanemat, kes informeeris töölisorganisatsiooni vabrikus ette tulnud juhtumistega ja tööliste palgaoludega, ähvardati samuti lahti lasta, ja ainult suure vaevaga töökaitse komissari abil jäeti ta tööle. Kuid jääb küsimuseks, kui kauaks ta tööle jäeti.

Sest töökaitsekomissarid seletavad, et nad ei saa üht või teist töolist töösturile peale sundida, keda tööstur soovitavaks ei pea.

Härra töö-hoolekandeminister ütleb, et ainult Balti puuvillavabrikust on kaebtusi tööliste palkade kohta olnud. Pean tähendama, et tselluloosivabriku tööliste teenistus enne palgakõrgendamist tegi samapalju välja, mis nad praegu palgakõrgendamise juures saavad. Üksikute juhtumistel on palk tõusnud. Praeguse maksmapandud palga alammäära juures üle normi tehtava töö eest mingisugust lisatasu ei makseta, sest kokkuleppe kava § 2. öeldakse selge sõnaga, et palgaalammäär väljaarvamise juures võetakse aluseks põhipalk, lisatasu, natuuras antud tasu, jne. ning arvatakse kõik kuu jooksul tehtud töötundide peale, pärast jagatakse ära ja saadakse selle järgi päevapalk või alammäär, ja kui saadud palk vähem välja teeb, kui § 1. ette nähtud, siis maksetakse juurde. Juurdemaksmissi tuleb aga vähe ette, sest tööliste palgad ühes lisatasuga olid samakõrged, kui palgaalammäär ette näeb.

Veel üks näide Rotermani vabrikust. Kokkuleppes on ette nähtud, et tekstiiltööstuses meestöölised saavad 150 marka ja naistöölised 130 marka. Rotermani vabriku kotinõelujad või õmblejad, kes peaksid kuuluma esimese kategooria, see on 152-margalise päevapalga alla, on Rotermani vabriku juhatuse poolt paigutatud teise kategooria, see on 130-margalise päevapalga alla.

Minu parteiseltsimehed, eelkõnelejad, on niisugustest nähtustest juba palju rääkinud, ja ma ei hakka siin juures peatuma. Pean ainult tähendama, et need väited, mida härra töö-hoolekandeminister ette tõi, nagu oleksid eelnimetatud kokkuleppe tagajärjel tööliste palgad paranenud, ei vasta tõele.

O. Gustavson (stp): Oma ülemlaulus praegusele valitsusele on härra töö-hoolekandeminister mõned tõsisajad viltu lükanud. Ma katsun neid viltuseid tõdesid veidi õiendada. Töölisorganisatsioonide sulgumine oli 1924. a. Siis, aga mitte 1925. a., suluti 229 töölisühisust. (V a h e l h ü ü e.) See oli 1924. aastal jaanua-

ri lõpul. See oli tol ajal, kui Pätsi valitsus oli langemas ja kui langeva valitsuse siseminister Karl Einbund, kasutades viimaseid aegu, ruttas jätma oma tegevusest väärilise mälestusmärgi: sulgumisotsus tehti umbropsu, üle liha, nagu öeldaks. Süüdlased ja süütud heideti ühte patta. Seda, mis tol ajal ülepea-kaela tehti, on pidanud hiljem Riigikohus mitmel korral parandama. Ta on pidanud sise-ministri otsuse Tartu töölisteühisuse sulgumise kohta tühistama.

Edasi tähendas härra töö-hoolekandeminister: töölisorganisatsioonid ei tahtvat midagi teha oma seisukorra parandamiseks. See passiivsus aga ei olene niipalju töölisorganisatsioonidest ja töolistest, kui just vastavast administratiivvõimust. Mul on olnud juhus näha, kuidas Tallinna-Haapsalu rahukogus Tallinna rätsepatöölise ühisuse registreerimine tagasi lükati põhjusel, et selle ühisuse põhikirjas seisis jne., see tähendab ja nii edasi. Sama kohus lükkas tagasi metalltöölise ametiühisuse põhikirja sellepärast, et selles oli ette nähtud, et meistrid ei tohi olla selle ühisuse liikmed. See kitsendus olla maksva põhiseaduse rikkumine. Olen näinud üht teist eitavat otsust, kus registreerimisest keelduti sellepärast, et ühe ühisuse ülesandena töölise majandusliku ja haridusliku järje parandamine. See ülesanne olla põhiseaduse järgi Vabariigi Valitsuse asi.

Ka Riigikogu leidis, et siin on liiale mindud, ja püüdis asja sel teel parandada, et uue ühingu registreerimise seaduse järgi on registreerimine kohtutelt võetud ja antud siseministeeriumi võimkonda. Aga väga palju need asjad sellega paranenud ei ole. Meil on meeles, kuidas siseministeeriumi registreerimise asjade osakond oli otsustanud eitavalt raudteetöölise kutseühisuse registreerimise. Peale selle jättis ta registreerimata Pärnu töölisteühisuse põhikirja. Pärnis lihtsal põhjusel: seal oli peale muude ette nähtud töölisteühisuse ülesandeks ka streikide ja boikottide korraldamine oma ainelise järje parandamiseks. Härra siseminister leidis, et see olla maksvate seaduste vastu ja kriminaalseaduste vastase sihiga tegutsemine. Neil motiividel lükati Pärnu töölisteühingu registreerimise teadaanne tagasi. Riigikohus asus aga teisele seisukohale ning tühistas härra siseministri eitava otsuse, ette kirjutades Pärnu töölisteühingu registreerida.

Ma arvan, neist näidetest tohiks olla küllalt selge, kui võrd praegune valitsus, kellele töö-hoolekandeminister härra Tief oma ülemlaulus ohtralt kiitust jagas, tõesti energiliselt tegutseb mitte aga selleks, et töölise seisukorda parandada, vaid et seda halvendada, andes tööliklassile hoopis nii majanduslikult kui poliitiliselt.

Töö-hoolekandeminister O. Tief: Ma tahtsin sõna võtta selleks, et vastata mõnele etteheitele. Rkl. härra Martna heitis ette, et valitsus ei ole tarviliku tähelepanu- ja peatunud töölise korteriolude juures, nagu ei oleks valitsusele kuigi tähtis, kuidas korterite suhtes kokkuleppele jõutakse ja et praeguse kokkuleppe tagajärjel on töölise korteriolud halvenenud. Pean tähendama, et töölise korteriolud ei ole head. See on eksitus, kui öeldakse, et mina olla seda väljendanud, nagu oleks töölise korterid küllalt head. Nii palju kui mina töölise kortereid näinud olen, paistisid nad minule halvad olevat, ja sellepärast tegin ka ettepaneku, krediiti määrata töölise korteriolude parandamiseks. (M. Martna, stp: Ainult 15 miljonit marka!) Ennemalt ei ole sedagi tehtud.

Edasi. Mis puutub „Kreenholmi“ vabrikusse, mille kohta etteheiteid tehti, et seal korteriolud halvenenud olla, siis on asi nii, et kui seal märgata on vabade korterite arvu suurenemist, siis osalt selle tõttu, et töölised Narva linna elama asuvad. Linnas elades saavad nad suurema palgalisa kui „Kreenholmis.“ Edasi selgub, et töölised parematesse korteritesse üle kolivad, kuna seal neil nüüd ka võimalik on väljast kaasüürilisi pidada, mis vabriku korterites varem lubatud ei olnud. Ma ei eita võimalust, et seal elanikkude tihedus on suurenenud, olgugi, et selle kohta mul andmeid ei ole, kuid tuntavat korteriolude halvenemist kindlasti märgata ei ole. Seda ei ole märgata ka mujal, selle kohta on minul andmed olemas. Sellepärast võib öelda, et rkl. Martna etteheide, nagu ei oleks korteriolude parandamise peale küllalt suurt rõhku pandud, põhjendatud ei ole.

Mis puutub rkl. Eilman'i väidetes, nagu ei oleks töölisi informeeritud palkade kokkuleppes, siis näib mulle, et just rkl. Eilman'i kõnest järgneb, et see informatsioon on olnud. Härra Eilman tähendas siin veel, mina olla öelnud, et tahetakse sellekohased alammäärad sundnormina maksma panna. Nähtavasti on härra Eilman minust valesti aru saanud. Mina ütlesin, et töölise palgaalammäärade normeerimine võimatu ei ole, kui muidu läbi ei saa. Põhimõttelikult ei ole aga palgaalammäärade maksmapanemine valitsuse asi, vaid see sünnib tööandjate ja töövõtjate eneste kokkuleppel.

Mis puutub rkl. Gustavson'i väidetes tööliseühisuste sulgumise kohta, siis ei ole minul täpseid andmeid selle kohta, kuipalju neid endise valitsuse ajal suluti, vaid tean, et riigikaitse seaduse põhjal on see sulgumine antud valitsusvõimu kätte ja riigikaitse seadus on vastu võetud just suure koalitsiooni

ajal. Selle vastu teie ometi ei vaidle. Seda seadust on tarvitatud ka suure koalitsiooni ajal. Ma ei hakka siin andmeid ette tooma, kuipalju neid ühisusi enne sulutud on, ei pea seda tähtsaks, kuna just kuritegevuse ärahoidmiseks on niisugune sulgumine tarvilik, ükskõik missuguse valitsuse ajal. See ei tähenda, et ametiühisused kui niisugused oleksid keelatud. See on ka kohtute seisukoht. Siin aga tulla ja öelda, et töolistelt on ühisustesse ühinemise võimalus ära võetud, ei ole õige teguviis. Kui härrad sotsialistid seda ütlevad, siis on see sihilik demagoogia tegemine. (O. Gustavson, stp: Härra Tief, Teie teete demagoogiat!) Teie, kui töolisteesitajad, peaksite just töolistele ütleva, et neil on ühinemise võimalus — ja see on neil — aga mitte vastupidist kõnelema. Samuti talitate töoliste palkade suhtes, tulete ja ütlete, et neid on vähendatud, kuna ometi vastupidist peaksite kõnelema, — et on lubatud neid kõrgendada ja tuleb selle täitmist nõuda. Teile ei ole tähtis see, mis on tehtud, vaid teile on tähtis valitsuse sammude arvustamine, et valitsus ei ole seda ega seda teinud, et kui töoliste seisukorra parandamiseks on sammusid astunud, siis sotsialistide rühma aga mitte valitsuse poolt. Niisugune talitusviis on sihilik ja riigihuvidele kahjulik. Kui on tahetud töoliste palgaolude korraldamiseks samme astuda, siis olete teie need olnud, kes sellele on alati raskusi teinud. Mul on meeles, et kui palgaalamäärade kokkulepet töolisteesitajatele seletades ütlesin, et ka mustatöölised selle alla käivad, siis oli rkl. Eilman see, kes vastu vaidles, et see ei ole nii. Ometi oli töoliste huvides kokkuleppe alla ka mustatöölisi arvata. Teie ei lähe selles küsimuses õigest seisukohast välja, vaid teete rohkem demagoogiat.

M. Martna (stp): Vabandage, austatud Riigikogu liikmed, et ma veel kord korteriolusid puudutama pean. Igatahes on see tõsiasi, et härra minister kord siin neist asjadest kõneles ja märkuse tegi, et „Kreenholmi“ korterid „väga viletsad ei olevat.“ Ma pean veel kord selle juurde tagasi tulema, et meie valitsus, hoolimata Eesti demokraatlikust iseseisvusest, korteriküsimuses seisukohal asub, nagu Vene valitsus omal ajal töoliste korterite suunas: olgu nad missugused kurud tahes, see on ükskõik. Venemaal elas sajad miljonid inimesi, ja seal võis neid niipalju surra kui iganes tahes, see ei tarvitsenud valitsusel mureks olla. Aga meie olud on teistsugused. Härra minister, ma küsin, kas olete „Kreenholmi“ vabriku korterid vaatamas käinud? Seal on maju, mis sel ajal ehitati, see on umbes 70 aasta eest, kui vabrik ehitati. Seal on korterid,

kus 40—50 leibkonda ühes köögis keetma peab. Ma julgeksin öelda, et terves Euroopas niisugust seisukorda enam ei leidu. Kui mingisugune riigivõim lubab, et ettevõttes inimesi elama sunnitakse, kus 40—50 leibkonda ühes köögis peab keetma, siis tuleb seda hoolimatuseks nimetada. Teised samasugused majad on seal olemas, kus inimestel tubades ahjusid ei ole. 6 tuba on ühe köögi ümber laagerdatud, need peavad köögist soojust saama. Köögi pliidiraua peab selle tõttu nii kuumaks kütma, et ta punaseks läheb ja sulama hakkab. Ainult siis valgub seinast, mis lae all lahti on, natuke ne soojust tuppa. Niisuguseid maju on „Kreenholmis“ mitu Vabariigi Valitsus ei ole nende olude peale tähelepanu pöörata tarvilikuks pidanud, hoolimata sellest, et tal töökaitse aparaat tarvitada on, ja et tema nüüd töoliste seisukorda „korraldama“ läks. Need on ometi olud, mida riigivõim sallida ei või. Kui nüüd töö-hoolekandeminister, kui valitsuse liige tuleb ütleva, et need on tsiviil-vahekorrad, ja neis vahekordades ei suuda valitsus midagi teha, siis on see ometi niisugune vaesuse tunnustamine riigivõimust, mida mitte küllalt alla hinnata ei suuda. Riigivõim lubab kõik, selle peale toetudes, et need on tsiviil-vahekorrad! Niihästi kui riigivõim mainitud pahede saneerimist silmas pidanud ei ole, ei ole ta ka seda tähele pannud, missugused ebasanitaärolud teistes „Kreenholmi“ töoliste kasarmutes valitsevad. Põrandad on, nagu oleksid sinna kerisekivid peale kasvanud, oksad on välja kulunud, ja kui inimene igal sammul ette ei vaata, siis kukub ninali.... Seal peavad aga inimesed elama, pealegi sajad perekonnad ühes majas. (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Kas valitsus peab üles ehitama?) Mina pean tõepoolest ütleva, kui härra minister küsib, et kas valitsus peab neid ümber ehitama, siis ei maksa tõepoolest minister olla, kui sedaviisi küsitakse! Ma räägin, et see isik, kelle majad need on, peab ümber ehitama, aga mitte valitsus, ja seda peaks ometi minister, kes akadeemilise haridusega on, aru saama! Valitsus peab riigivõimu selleks tarvitama, et vabrikuvalitsus teeb, mis tema kohus on.

Siin on naljaviisil vahele hüütud, et meie riik on haamri all. Kui härra Holberg'i seisukoht võtta, siis peab tõepoolest ütleva, et meie riik on haamri all. On ettevõtteid olemas, kus miljardid sees, aga seal ei olla võimalik, et töoliste korterid tervishoiu seisukohast nõnda korraldatakse, et inimesed seal sees elada võiksid? (Vahelhüüe paremalt poolt: Inimestel ei ole raha!) Ma ei tea, mis niisuguste vahelhüüetega tahetakse öelda, kas seda, et „Kreenhol-

mi“ vabrik, kelle varandus miljardid väärt on, ei suuda neid parandusi korda saata, mis seal paratamata vaja on? Lugu seisab selles, et see võim, kes selle peale vaatama peaks, oma ülesannete kõrgusel ei seisa. (J. Holberg, põl: See tarvitab raha!) Härra Holberg, Teie olete jurist, öelge, kas on tarvis raha selleks, et määrusi maksuma panna, mis niisuguseid olusid parandada aitaksid? (J. Hünerson, põl: Määrusega ei ehita midagi!) Vast olete nii lahke ja kuulate ära, mida ma kõnelen, või arvate, et üldse ei maksa kuulata, mis see inimene seal räägib? (M. Laarman, põl: Teie lasite kogu aeg vahahele!) See määrus, millest ma kõnelen, ei maksa raha.

Ma tahan öelda, et teistes maades, kus umbes samasugused olud valitsevad, valitseb muuseas ka nõndanimetatud „Kuppelei paragrahv“, härrad juristid teavad seda. See on niisugune paragrahv, mis ei luba, et üksteisele võõrad leibkonnad, mitte-abielusolevad, mõlemast soost, ühes korteris elada võiksid. Kui niisugune lugu Saksamaal või Shveitsis avalikuks saab, siis langeb niisuguse korteri peremees karistuse alla ja võib kuni 3 aastat trellide taha sattuda. Meil elavad vabrikute juures ja ka mujal sageli ühes toas mitu võõrast leibkonda ühes koos, mehed ja naised, noored ja vanad — üksteisele võõrad inimesed.... Ma nimetasin siin enne juba, et läinud sügisel, oktoobri algul leidsin Sitsivabrikus korteri, kus üks noormees ja kaks noort naisterahvast ühes toas elasid. Need on kolm üksteisele võõrast üüripartiid, mitte abielus. Kui niisugune asi Saksamaal või Shveitsis sünnib, siis see mees, kes selle korteri välja üürinud, langeks „Kuppelei“ seaduse alla. Kas maksaks niisuguse seaduse väljaandmine meil raha? Ei maksaks! Aga meie valitsus ei ole veel selle peale mõelnud, hoolimata sellest, et kristlik rahvaerakond valitsuses ühes on, hoolimata sellest, et see kristlaste nähes „patune kooselamine“ peaks olema, mida lubada ega sallida ei või, sellepärast et see kõlblikult ja moraalselt meie rahva hinge ära sööb. Niisugune määrus oleks meil ammu pidanud maksmas olema. Meie riik on juba kaheksa aastat vana, aga härra minister tuleb ja ütleb, et tema ei leia midagi puudu olevat. (J. Holberg, põl: Härra Virma oli aasta otsa teedeminister, kas ta suutis midagi suurt ära teha? L. Johanson, stp: Viadukti ehitas üles, käige läbi kui tahate.) Härra Holberg, vast võtate vaevaks ja räägite pärast mind. Ma tean väga hästi, mis see koalitsioonivalitsus seinast-seina tähendab, ja et need kaks sotsialisti, kes õnnetul kombel sellest osa võt-

sid, kõigi väärnähtuste juures nüüd vähemalt kaasvastutajad on. Aga need kaks meest pidid ju ometi nende tingimustega valitsusest osa võtma, mis enamus määras. Kas arvate näiteks, et need kaks sotsialisti olid kommunist Heideman'i tapmise poolt? Muidugi ei olnud nad selle poolt, aga nad pidid sellega ometi leppima sellepärast, et valitsuse enamus seda nõudis. Ma ei kõnele mitte igast kahjust, aga on ju enesest mõistetav, et iga inimese elust kahju on. (J. Hünerson, põl: Siis oleks mõni 1. detsembri öö veel tehtud.) Igauhest ei ole ka mitte kahju. (J. Hünerson, põl: Kui teie ise lähete, siis muidugi ei päästa.) No seda ma juba teist usun. Aga mina tulen teid küll päästma, kui võimalik on ja ka siis, kui teie ise tahate ennast ära uputada, ka siis püüaksin ma teid kraest kinni haarates välja tõmmata. Siin kõneldi koalitsiooni vabadusest, püüti sellega hoobelda, et meie valitsus tegutses demokraatlikul alusel, et meie riigivõim on demokraatlik võim. Aga ma pean ütleva, et tõsine demokraatlik kord ei tunne näiteks kindral-kuberneri võimu. Mis meil koalitsiooni vabadusest järele on jäänud, sellest on meil juba siingi kõnet olnud. Kas peab uuesti meelde tuletama neid sündmusi, mis juuli- ja augustikuus „Kreenholmis“ ette tulid? Kas need sündmused kõnelevad koalitsiooni vabadusest? Ma tuletaksin meelde seda juhust, kui meie raudteelased ennast organiscerida tahtsid, aga organisatsiooni põhikiri jäeti registreerimata, sest seal oli — streik ette nähtud. Kas see on koalitsiooni vabadus? Pärnus asutati töölisteühing, kuhu pidid võima ka raudteelased liikmeks astuda, kuid ei registreeritud sellepärast, et selle ühingu põhikirjas oli streik ette nähtud, kardeti et ühingu liikmed raudteelased võiksid ka streikima hakata. Sellepärast jäeti selle ühingu põhikiri registreerimata. (J. Holberg, põl: Ametnikud ei tohi streikida.) Teie tunnete hästi Inglise olusid? Kui teie neid ka viimasel ajal olete silmas pidanud, siis peaksite teadma, et praegu Inglise ametnikkude seas kestavad läbirääkimised, ametiühisustega liituda. Teie teate ometi väga hästi, et rahvusvaheline raudteelaste liit olemas on. Kui streik igal maal keelatud oleks, siis ei oleks rahvusvaheline raudteelaste liit võimalik. Aga teie teate niisama hästi kui mina, et raudteelased paljude maades enam niisuguse keelu alla ei kuulu. Nad on enestele muuseas ka streigivabaduse võitnud. Meie valitsus võib seda keelata senikaua, kuni meie töölisel seda veel kätte võitnud ei ole. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.) Tulge siia ja kõnelege ometi siit, kui teil midagi südame peal on.

Ei ole ju põhjust pikemalt kõigi nende nähtuste juures peatuda, aga igatahes näeme, et meil koalitsiooni vabadusest ainult varjukene järele on jäänud, tegelikult ei ole seda vabadust olemas, sellepärast et valitsusevõim oma laialdase politseivõimu aparaadiga selle poolt ei ole. Meie viletsate palgaolude juures on asi nii kaugel, et töölisel ennast oma organisatsioonide kaudu kaitsta ei suuda, see on nad ei suuda endid organiseerida, nad ei söanda seda teha, sest et nad ränga surve all elavad.

Juhataja K. Einbund: Sõna on faktiliseks märkuseks töö-hoolekandeministril.

Töö-hoolekandeminister O. Tief: Ma sain praegu siseministeeriumist andmed (M. Martna, stp: Tooge uued andmed!) ametiühisuste sulgumise asjus. Faktilise olukorra konstateerimiseks tähendan, et ametiühisused suluti ikkagi pärast riigikaitse seaduse vastuvõtmist, nimelt nende tegevus ajutiselt katkestati härra Pätsi valitsuse ajal, pärast seda sulgus osa neist kohus, aga lõpulikult suluti ametiühisused, kelle tegevus oli katkestatud, suure koalitsiooni ajal, mil sotsialistid kabinetis olid.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Penno poolt on esitatud liht ülemineku-vormel, rkl. Johanson'i poolt on esitatud motiveeritud ülemineku-vormel, mis Riigikogu liikmetele ette kantud. Kas soovitakse kordamist? Palutakse. Motiveeritud ülemineku-vormel on järgmine: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palkade asjus, tunnustab Riigikogu, et Vabariigi Valitsus, kõrvaldades eelmise valitsuse poolt 19. oktoobril 1925. a. moodustatud valitsuse, töösturite ja tööliste esitajatest palgakomisjoni ning sõlmides kokkuleppe töösturitega ilma töölisestajate osavõtuta, on tööliste seisukorda palga, korteri ja töötingimuste suhtes halvendanud, peab Riigikogu tarvilikuks, et Vabariigi Valitsus võtaks käsitusele abinõud tööliste palgaolude ja teiste elu- ning töötingimuste parandamiseks ja läheb päevakorras edasi.“

Liht ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele tööliste palkade normeerimise asjus, — läheb päevakorras edasi.“ Asun motiveeritud ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 28 häält, vastu — 34. Sellega on see ülemineku-vormel tagasilükatud.

Asun rkl. Penno liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

9. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Klementi küsimisele omavalitsuste maksuseaduseelnõu asjus.

Kodukorra p.99. vastavalt on rahaministri eest sõna vastamiseks siseministri kohustetäitjal sõjajaminiister Soots'il.

Siseministri kohustetäitja sõjajaminiister J. Soots: Rkl. Klement küsib, kas kavatseb Vabariigi Valitsus esitada Riigikogule omavalitsuste maksuseaduseelnõu ja millal? Vastus: Vabariigi Valitsusel on tõesti niisugune kavatsus. See kava on siseministeeriumis välja töötatud ja rahaministrile seisukoha võtmiseks kätte saadetud. Seni ei ole rahaminister seisukohta võtnud, ja sellepärast teda praegu esitada ei või. Aga kui see sünnib, siis esitatakse seaduseelnõu valitsuse poolt Riigikogule. Teine küsimine: Kas ei karda Vabariigi Valitsus, et praeguste puudulikkude maksuseaduste tõttu omavalitsustele raskeks muutuda nende peale pandud ülesannete täitmine. Vabariigi Valitsus arvab, et see on teataval määral põhjendatud, sellepärast on just asutud uue seaduseelnõu kokkuseadmisele. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja K. Einbund: Ma kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Sekretär **M. Juhkam.**

